№ 45 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 20 **1896** ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 20 № 45

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եկատերինա Մկրտումեան, Միրօն և Զաքարէ Գրիգորեան Գուլասպեանցներ, Աննա Գրիգորեան Տէր-Ստեփանեան աղջկայ հետ, Ելենա Գրիգորեան Կուկուջանեանց որդիների հետ, Նինա Գրիգորեան և Իսահակ Սողոմոնեան Բուղդանեանցներ, յայտնելով ազգականներին և ծանօթներին առաջինը իր թանգագին որդու, և վերջինը իր աներ որդու, իսկ միւսածները իրանց անմոռանալի եղբօր

ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԳՈՒԼԱՍՊԵԱՆՑԻ

մահվան մասին, խնդրում են շնորհ բերել յուղարկաւորութեան կիրակի, ապրիլի 21-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին հանգուցեալի բնակարանից, Օրբէլիանօվսկայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն, տուն Տէր-Ստեփանեանցի, դէպի Վանքի մայր եկեղեցին և այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը: Հոգեհանգիստ կը կատարվի ապրիլի 19-ին և 20-ին, երեկոյեան ժամի 7-ին: 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պետական օգնութիւն աշխատաւորներին.—Տարօրինակ հարց.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ահա ճշմարտութիւնը. Թիֆլիսի արհեստաւորների գլխաւորի ընտրութիւնը. Երկաթուղու տարիֆի փոփոխումը. Նամակ Նոր-Նախիջևանից. Նամակ Նուխուց. Նամակ Ալէքսանդրօպօլից. Նամակ Կաղզուանից. Նամակ Դարաչիչագից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Թիւրքիայից. Կուբա կղզու ապստամբութիւնը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պատասխանատուութեան դիմակի տակ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԻՆ

—

Գերմանական կայսր Վիլհելմ՝ Վենեցիա եղած ժամանակ՝ խօսելով իտալական արնտեսագէտ Լուիջի Լուցցատիի հետ հասարակական և քաղաքական խնդիրների մասին, յայտնեց իր համակրութիւնը դէպի բանւոր դասակարգը և կորական ոճով արտասանեց. „Որչափ էլ մեծ լինեն դժուարութիւնները, ես կանգ չեմ առնի և բանւորների արդար պահանջներին ընթացք կը տամ:“

Վիլհելմ կայսրի խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին: Իր նախորդ քաղաքական գործողների նման նա ևս այն կարծիքին է, որ պէտք է բանւոր դասակարգի պահանջները ժամանակին նկատողութեան առնել և կարելին չափ գոհացնել, եթէ ոչ այդ դասակարգի դժգոհութիւնը օրից օր կաւելանայ և կարող է այնպիսի դիրք ստանալ, որ վտանգաւոր կը լինի հասարակական շահերի և պետական խաղաղութեան համար: Իսկ բանւոր դասակարգը արտասահմանեան երկիրներում շատ մեծ և ուժեղ դասակարգ է, կազմելով ազգաբնակութեան ամենամեծ տոկոսը:

Դեռ մի երկու տասնեակ տարի սրանից առաջ պետական անձինք, պուբլիցիստներ, բազմաթիւ տնտեսագէտներ շատ ծուռ էին նայում բանւորների պահանջների վրա և նրանց համար զիջումներ և դիւրութիւններ անելը համարում էին հերետիկոսութիւն, աններելի ապստամբութիւն, կործանիչ արմատականութիւն, սօցիալականութեան հետևողութիւն:

Սակայն գտնվեցին խելացի պետական գործողներ, որոնք լաւ ըմբռնեցին այդ տեսակ դատողութեան սխալ և վտանգաւոր լինելը, և մշակեցին մի շարք ծրագիրներ օրինական, պետական միջամտութեամբ պաշտպան հանդիսանալու բանւորների արդար պահանջներին: Այդպիսով սահմանվեցին բանւորների ապահովութիւնը, բանւորների համար զանազան տեսակի դրամարկղեր և հիմնարկութիւններ:

Այդ բարեփոխութիւնների բարերար հետևանքը շատ շուտով զգալի դարձաւ: Հասարակութիւնը համոզվեց, որ բանւոր դասակարգի ապահովութեան խնդրի աջող լուծումը մեծ հանգստութիւն առաջ բերեց հասարակութեան բոլոր խաւերի մէջ և ոյժ տուեց այն մեծ արդիւնագործութիւններին, որոնք պատրաստում են մասսայի, ժողովրդի մեծամասնութեան պիտոյքի նիւթեր: Միայն հարուստ, ապահովված ամբոխը կարող է կանոնաւոր կերպով սպառել կենսական նիւթեր և այդպիսով արդիւնագործութեան տալ ոյժ և տևողականութիւն:

Կապիտալի ներկայացուցիչները ծաղրաբար բանւորական օրէնսդրութիւնը պետական սօցիալիզմ անուանեցին, կամենալով այդ բառով երկիւղ ազդել ունևոր դասակարգերի վրա. սակայն իրականութիւնը շատ շուտով ընտելացրեց ամենքին, որ այդ օրէնսդրութիւնը ոչ միայն օգտաւէտ է, այլ և անհրաժեշտ է: Եւ պետական սօցիալիզմը իր օրէնսդրական ոյժով, սրբագործված տնտեսական գիտութեան ամբիոններից, դարձաւ ներկայ հասարակութեան կանոնաւոր զարգացման հիմունքներից մէկը: Եւրոպական երկիրների օրինակին հետևեց և Ռուսաստանը, որ մացրեց օրինական ձևով բանւորների համար մի շարք հաստատութիւններ:

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՐՑ

—

Ռուսաստանի հասարակական կեանքի մէջ սկսվել է մի մեծ շարժում, որի նպատակն է աւելի լայն կերպով կազմակերպել և աւելի լայն հիմունքի վրա դնել բարձր ուսում ստացող երիտասարդներին օգնելու գործը: Բարձրագոյն ուսման ձգտող երիտասարդների թիւը իւրաքանչիւր տարի նշանաւոր կերպով աւելանում է, բայց նրանց մեծագոյն մասը ստիպված է լինում հրաժարվել այդ ձգտումից, փայփայած իդէալից—մտնել գիտութեան տաճարը—նիւթական միջոցների պակասութեան պատճառով: Իւրաքանչիւր տարի բազմաթիւ ուսանողներ ենթարկվում են համալսարանից արտաքսվելու վտանգին՝ ուսման վճարը հատուցանել չը կարողանալու պատճառով, և եթէ չը լինեն մասնաւոր բարերարներ, բարեգործական և մարդասիրական ընկերութիւններ՝ անկասկած, այդ ուսանողների մի ստուար թիւը կը զրկվի ամեն տարի բարձր ուսում ստանալու հնարաւորութիւնից:

Սակայն այդ բոլոր օգնութիւնները, նրպաստները պատահական բնաւորութիւն են կրում, հետևաբար հասարակութեան և մամուլի մէջ հարց է ծագել և շարժում է առաջ եկել այն մասին, թէ արդեօք չէ՞ կարելի, որ ինքը պետութիւնը իր վրա առնի պարտաւորութիւն՝ ձրիաբար բարձրագոյն ուսում տալու մատաղ սերնդին կամ գոնէ դիւրին միջոցներ հայթայթելու այդ նպատակի իրագործման համար:

Այդ հարցը յարուցանողները ղեկավարվում են այն արդարացի նկատումներով, թէ մինչև այսօր պետութեան գլխաւոր հոգսերից մինն է եղել որքան կարելի է բարձր ուսում ստացած մարդիկ շատ ունենալ, ի նկատի ունենալով, որ առանց դրան անկարելի կը լինի պետական մեքենայի կանոնաւոր ընթացքը, երկրի տնտեսական, տեխ-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԿԻ ՏԱԿ

—

«Արձագանքի» աշխատակից Հախումեան դատապարտվել է բանտարկութեան... Երևակայեցէք, ընթերցող, հասարակական միտքը կազմակերպելու, ղեկավարելու յաւակնութիւն ունեցող, ամեն օր վեհութեան, ազնւութեան, իդէալականութեան մասին ճառող մամուլի ներկայացուցիչը՝ պէտք է բանտ նստէ...

Ճիշդ է, բոլոր դարերում, ամեն ազգերի մէջ, դատաւորների վճռով, իշխող օրէնքների զօրութեամբ բանտ են նստել, աքսորվել, կախաղան բարձրացել մարդկութեան լաւագոյն ղաւակներից ամբողջ լէգէօններ, բայց այդ եղել է յանուն գիտական ճշմարտութեան, յանուն մարդկութեան բարձրագոյն շահերի, յանուն հասարակական սրբազան գաղափարների: Սակայն ըրբանք չեն որ տանում են «Արձագանքի» աշխատակցին դէպի բանտը... Բայց միթէ մաքի մշակը, գրչի աշխատաւորը, մամուլի ներկայացուցիչը պարտաւոր է հալածվել, բանտ նստել, աքսորվել միայն յանուն հասարակական գաղափարների և զգացումների. միթէ նա պարտաւոր չէ պատրաստ լինել նոյն զոհողութիւններին և այն դէպքերում, երբ վտանգված են նրա անհատական իրաւունքները, երբ անպատւած է նրա մարդկային արժանաւորութիւնը, երբ վիրաւորված, անարգված է նրա պատւասիրութիւնը... Պարտաւոր է, անպայման պարտաւոր: Բայց այս տեսակէտից էլ «Արձագանքի» աշխատակցին մազաչափ անգամ արդարացնելու հնար չը կայ, որովհետև նա վիրաւորվելու բարոյական հիմք չէ ունեցել, որովհետև նա ֆիզիկական ոյժը գործադրել է տմարդաբար, ստոր պայմանների մէջ:

Թէ մէկ և թէ միւս թէզիսը դժուար չէ հաստատել: Ս. Հախումեան խփեց Մալումեանին յետևից,—այդպէս են վկայում Գեղջօնով, Մէլիք-Բէգլարեան, Շահ-Աղիզով,—Երևանսկի և այլք: «Արձագանքի» աշխատակիցը, չը խփելով պ. Մալումեանին առաջից, դէմ առ դէմ կանգնած, փոքրիկ, բայց համանման պայմաններում անհրաժեշտ բացատրութիւնից յետոյ՝ ոչ թէ վերականգնել է իր պատիւը, այլ աւելի վայր է գցել նրան: Հախումեան խփելով յետևից կամ կողքից, չէ խլել պ. Մալումեանից նրա պատիւը: Մարդու պատիւը խլելու համար պահանջվում է ասպետութիւն, հոգու վեհութիւն, որ բարոյական ոյժ է ներշնչում մարդուն՝ կանգնել իր հակառակորդի դէմ առ դէմ և զգուշացնելով նրան՝ վէրք տալ, վէրք առնել մենամարտութեան մէջ. այդպէս վարվում են և բոլոր շատ թէ քիչ պարտաճանաչ մարդիկ՝ ֆիզիկական ոյժը սախաբար գործադրելիս:

Վերցնենք թէկուզ Մենշիկօվի վրա սպանութեան փորձ արած Ժեղենօվին: Պարոնի արածը, անկասկած, վայրենութիւն է, որովհետև բարոյական հիմք չունի, բայց այդ վայրենութիւնը կատարվել է ասպետական եղանակով: Ժեղենօվ՝ նախօրօք մտնելով խմբագրատուն, առաջարկում է Մենշիկօվին՝ հրապարակով յետ վերցնել «Недѣля»-ի մէջ իր վրա բարդած մեղադրանքը: Մենշիկօվ մերժում է. ապա Ժեղենօվ առաջարկում է մենամարտութիւն, և դարձեալ մերժում ստանալով՝ հանում է իր ատրճանակը և պարպում Մենշիկօվի վրա, հաստատ իմանալով, որ ինքը ևս պիտի կորչի, Սիբիր աքսորվի... Այո, Ժեղենօվ դիմել է վայրենի, անարդար, բայց համեմատաբար ասպետական վրէժխնդրութեան. նա մահը գնել է մահով, սխալ կերպով հասկացած մարդկային արժանապատւութիւնը կամեցել է գնել իր կեանքի թանգ գնով...

Ի՞նչպէս է վարվել Հախումեան. նա նախօրօք ոչ մի առաջարկութեամբ չէ դիմել պ. Մալումեանին. ոչ միայն այդ. նա նոյն իսկ յարձակվել է իր հակառակորդի վրա սուս ու փուս, առանց մի խօսքի, առանց բացատրութեան, և այն էլ յետևից: Դրանք դեռ մինչև այսօր էլ չեն հասկանում, որ այդ ստոր, ամարդի վրէժխնդրութիւնը կարող է միայն խորին զզուանք, անսահման նողկանք (брезгливость) յարուցանել բոլոր այն մարդկանց մէջ, որոնք ընդունակ են շատ թէ քիչ վեհանձն ասպետական յուզմունքների...

«Արձագանքի» աշխատակիցը կարող էր չունենալ հարկաւոր քաջութիւն ու վեհութիւն ասպետական վրէժխնդրութեան դիմելու համար, այնու ամենայնիւ նրա քայլը յայտնի չափով դարձեալ կարելի կը լինէր արդարացնել՝ եթէ հնար լինէր ապացուցանել, որ այդ վրէժխնդրութիւնը ծագել է իսկ որ վիրաւորված պատւասիրութիւնից: Ցարաբախտաբար, այդ անկարելի է: Եւ իրաւ պ. Հախումեանը, իր քաջագործութիւնը բացատրում է նրանով, որ պ. Մալումեանը «Մշակի» № 39 համարում անուանարկել է պ. Երիցեանին, «Արձագանքի» նորերս վախճանված մի աշխատակից տիկնոջ և վերջապէս իրան՝ պարոնին: Պատասխանատուութեան ամենախիստ պահանջներ ունենալով հանդերձ՝ դժուար է «Մշակի» յիշեալ համարում որ և է վիրաւորանք գտնել թէ Երիցեանի և թէ հանգուցեալի հասցէով: Պ. Մալումեանը այդ երկու անձնաւորութիւնների մասին աւելի համեստ կարծիք ունի, քան պ. Հախումեանը, իսկ գաղափարների, կարծիքների տարբերութիւնը ոչ մի խիստ վիրաւորանք չէ համարում... Չը կայ մաքի, մամուլի, խօսքի ազատութիւն—գանգատվում են պոռոտախօս Հախումեանները տեսականապէս, բայց երբ հարցը գալիս է իրականութեան, խսկական եղելութեան՝ ցոյց են տալիս զուլումական բռնակալութիւն... Եթէ կարծիքների այդպիսի տարբերութիւնը հիմք տայ մարդկանց դիմելու ֆիզիքական ոյժին, այն ժամանակ հայ գրականութեան մէջ վաղուց պէտք է տիրէր միջնադարեան «кулачное право», և հէնց ինքը պ. Երիցեան պէտք է ենթարկված լինէր ամարդի յարձակման Նազարեանցի յիշատակը յարգող հազարաւոր երկրպագուների կողմից...: Փակագծի մէջ ասած, անկեղծօրէն ցաւում ենք, որ թէկուզ մեղ անծանօթ մի կնոջ անուն անտեղի կերպով խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, և այդ բանում Հախումեանը միակ մեղաւորն է. եթէ պարոնի վրէժխնդրութեան մոտիւների մէջ հանգուցեալի յիշատակը իսկ որ դեր է խաղացել, նա պարտաւոր էր այդ մասին ոչինչ չասել, այն էլ լրագրում, հրապարակաւ. այդպէս կը վարվէր ամեն մի մարդ, որ զուրկ չէ շատ թէ քիչ մաքուր, զգայուն ջղերից, որ գիտէ անկեղծօրէն յարգել բարեկամ կնոջ թարմ գերեզմանը: Այդ նրբութիւնը Հախումեանի նման գերասանների համար, երևի, անհասկանալի է:

Գտնում ենք «Արձագանքի» աշխատակցի վերջին պատճառաբանութեան, այն է Մալումեանի նրա հասցէով ուղղած հայհոյանքներին: Խոստովանվում ենք, այն խօսքերը ինքն ըստ ինքեան վիրաւորական են. բայց Հախումեանը մազաչափ իրաւունք չունի այդ խօսքերից վիրաւորվելու, և ահա թէ ինչու: Բարոյականութեան ամենատարրական կանօնի համաձայն, ոչ ոք իրաւունք չունի դատապարտել, մեղադրել ուրիշին այն բանի համար, ինչի համար ինքը իրան դատապարտելի,

նիկական, արդիւնաբերական, մտաւոր, բարոյական, մի խօսքով ընդհանուր կուլտուրական զարգացումը։ Եւ քանի որ պետութեան ընդհանուր շահերը պահանջում են բարձր ուսման անհրաժեշտութիւնը, քանի որ երկրի ընդհանուր բարօրութիւնը և բարգաւաճումը կախված է ուղղակի այն ծաւալից, որ կը ստանայ բարձր ուսումը՝ բնական է, որ ամենից առաջ պետութիւնը ինքն հոգ տանէ, որ նա աւելի և աւելի տարածվի երկրի մէջ։

Սակայն այդպէս չէ մտածում ռուս հասարակութեան և մամուլի մի մասը, ուստի և իր կողմից յարուցել է հետևեալ հարցը. „իրաւո՞ւնք ունի երիտասարդութիւնը ստանալու բարձրագոյն ուսումը ձրիաբար, և պետութիւնը պարտաւո՞ր է տալ նրան միջոց այդ ուսումը ձեռք բերելու համար։“

Այդ հարցը արծարծողները իրանց կարծիքը հիմնում են այն բանի վրա, թէ պետութիւնը իր պէտքերի համար արդէն ունի ուսեալ անձանց մի որոշ կոնտինգէնտ, և աւելի շատ քան հարկաւոր է, հետևաբար բարձր ուսման տարածումը և զարգացումը անհրաժեշտ է միայն այնքան, որքան անհրաժեշտ է որ և է նոր ձեռնարկութեան զարգացումը կամ երկրագործութեան բարւոքումը։ Բացի դրանից նրանք առարկում են, թէ բարձր ուսման ձգտողների մեծամասնութիւնը ղեկավարվում է առևտրական, կարիերիստական և ոչ իդէալական դիտումներով։ Հետևաբար այդպիսիներին նպաստելու համար որ և է բարոյական հիմք չը կայ, այլ այն գումարը, որ ենթադրվում է ծախսել բարձր ուսման համար՝ կարելի է գործադրել ժողովրդի օգտին։

Այս առիթով „Новости“ լրագիրը հետևեալ դիտողութիւններն է անում. „Չէ կարելի չը խոստովանել, որ ձրի բարձր ուսման հակառակորդների այդ առարկութեան մէջ ճշմարտութեան նշոյլ չը կայ, բայց դժբախտաբար այդ առարկութեան տակ թագնված են ճիշդ գործնական յատկութիւն ունեցող նկատումներ։ Ոմանք այն յոյսն ունեն, թէ „ժողովրդի“ շահերի պաշտ- [illegible] ցնել իրանց համար առելի կրթված անձանց թիւը։ Ուրիշները, որոնք դիրք, պաշտօն և առանձնաշնորհումներ են ստացել միայն բարձր կրթութեան շնորհով՝ ցանկանում են, որ այսուհետև դադարի դիպլօմաւոր անձանց հոսանքը, որպէս զի իրանց դէմ մրցութիւն չը լինի։“

Մենք միանգամայն զուր աշխատանք ենք համարում հերքել ռուսաց խաւարամիտ մամուլի և հասարակութեան անհեթեթ կարծիքը բարձր ուսման աւելորդութեան դէմ, քանի որ Պետերբուրգի յիշեալ լրագրի այս դիտողութիւնը ամենալաւ կերպով բացատրում է այդ կարծիքի բուն շարժառիթը և թագուն նպատակը, բայց, խոստովանում ենք, մտքի այդպիսի հերքուլեական խաւար, որին հասել է այդ մամուլը՝ մենք երբէք չէինք սպասում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՀԱ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ ուրախ ենք, որ «Кавказъ» լրագիրը այժմ ինքը հերքում է այն զրնաւորված և չինծու լուրը, որ հաղորդել էր մի քանի ժամանակ առաջ նրա աշխատակից Իլիա Խոնէլի։ Այդ պարոնը, «Моск. Вѣдомости» Թիֆլիսի ապագայ արժանաւոր ներկայացուցիչը, գրել էր «Кавказъ» լրագրի № 81-ի մէջ, իբր թէ «մի ինչ-որ հայ յափշտակել է Դիդուբէ եկեղեցու բակի կէսը, որտեղ բազմաթիւ գերեզմանաքարեր քան, որոնք ցոյց են տալիս, որ այդ կտորը ռուսաց գերեզմանատան մասն է կազմում»։ Յօդուածը այնպիսի տպաւորութիւն է թողնում, թէ հայերը իրանց յանդգնութիւնը հասցրել են մինչև այնտեղ, որ ռուսաց գերեզմանատներն էլ են յափշտակում։

Այժմ «Кавказъ»ի № 102-ի մէջ տպված է Նինա Գոլուխանովայի (ծնված իշխանուհի Ամատունի) նամակը, որը, անհերքելի դոկումէնտների հիման վրա ապացուցանում է, թէ հողի այն կտորը, որի մասին խօսում է Խոնէլի, դեռ 1827 թւին շնորհված է կառավարութիւնից Ամատունի իշխաններին, և թէ Դիդուբէ եկեղեցու այժմեան բակը նուիրել է եկեղեցուն ինքը՝ տիկին Գոլուխանովան, իսկ այն մասը, որն այժմ գտնվում է իր ձեռքում և Խոնէլի համարում է սեփականութիւն ռուսաց գերեզմանատան՝ նոյն իսկ դատաստանական վճռով համարված է տիկնոջ սեփականութիւն։ Մի խօսքով [illegible] լիս, որ հայ տիկինը նուիրել է իր սեփական գետինը Դիդուբէ եկեղեցուն և յատկացրել ռուսաց գերեզմանատան, բայց Խոնէլիի պէս ֆալսիֆիկատորները դեռ նրան մեղադրում են յափշտակութեան մէջ։

Ամենահետաքրքրականն այն է, որ Դիդուբէ եկեղեցու մի քանի ծխականների գանգատը այն մասին, թէ հայ կինը յափշտակել է ուղղափառ եկեղեցու հողը, քննվել է Վրաստանի էկզարխի յանձնարարութեամբ՝ Վրաստանի սինոդական կոնտորայի պրօկուրոր Անդրէևի ձեռքով, որը գտել է այդ գանգատը միանգամայն անհիմն։

Ի՞նչ կասեն այժմ «Московскія Вѣдомости» և «Новое Время» լրագիրները, որոնք այդ տեսակ սուտ փաստի հիման վրա, գոչում էին, թէ հայերը խլում են ուղղափառ գերեզմանատները։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԻ ԳԼԽԱՒՈՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերս Թիֆլիսի արհեստաւորների վարչութեան մէջ պէտք է կատարվի արհեստաւորների գլխաւորի ընտրութիւնը։ Արհեստաւորների գլխաւորը մի և նոյն ժամանակ վարչութեան գլխաւորն է։ Արհեստաւորների գլխաւորի ընտրութիւնը կատարում են արհեստաւորների բոլոր համայնքների աւագները և ամեն մի համայնքի կողմից ընտրված երկու ձայնաւորներ, և ապա առաջարկվում է նահանգապետի հաստատութեանը։ Թէ ինչ մարդասիրական սկզբունքների վրա է հիմնված արհեստաւորների վարչութիւնը իր ինքնավարական կանոնադրութեամբ, և ինչպիսի սրբազան պարտականութիւններ ունեն արհեստաւորների համայնքների աւագները և ձայնաւորները դէպի վարչութիւնը՝ այդ անշուշտ նրանց յայտնի պէտք է լինի, ուստի ընտրութիւնների ժամանակ նրանք պէտք է ղեկավարվեն մաքուր խղճով և կատարեն ընտրութիւնը առանց որ և է ակնկալութեան, առանց անձնական շահի և կատարեալ գիտակցութեամբ։

Արհեստաւորների գլխաւորի պաշտօնը մի բարդ պաշտօն է՝ իր լայնածաւալ իրաւունքներով։ Նա և՛ դատաւոր է արհեստաւորների, և՛ հայր արհեստաւորների որբերի, և՛ ճշմարիտ հոգաբարձու արհեստաւորների այրիների և դժբաղդացած արհեստաւորների։ (Արհեստ. կանոնադր. Գլ. II, յօդ. 322)։ Ուրեմն արհեստաւորների գլխաւորը պէտք է լինի բարեխիղճ, եռանդոտ մարդ, պէտք է ունենայ իր կոչման համապատասխան յատկութիւններ, պէտք է ունենայ [illegible] ղինակութիւն, ազդեցութիւն ու պատիւ արհեստաւորների մէջ։ Բացի դրանից, թէև նա ամսական ռոճիկ է ստանում 100 րուբլի՝ բայց պէտք է, մեր կարծիքով, ապահովված մարդ լինի, որպէս զի կարելի լինի նրան հաւատալ արհեստաւորների գումարները։

Երկարամեայ փորձերը ցոյց տուին, որ արհեստաւորների վարչութեան ներկայ ռէժիմը բոլորովին անպէտք է, և արհեստաւորների վարչութեան ներկայ գլխաւորը՝ Նաումէնկօ բոլորովին անընդունակ և անհամապատասխան է իր կոչման. —մի զառամեալ, ֆիզիկապէս ընկած ծերունի, որ ոչ կանոնաւոր տեսողութիւն կամ լսողութիւն ունի, ոչ աշխոյժ, մի ծերունի, որին գուցէ աւելի հետաքրքրում է հանդերձեալ աշխարհի հանգստութիւնը, քան թէ արհեստաւորների պէտքերն ու կարիքները։—Այդ ծերունու անկարողութեան պատճառով՝ արհեստաւորների վարչութեան մէջ տեղի ունեցան բաւական ղեղծումներ նրա երկարամեայ գործունէութեան միջոցում. ոչ թէ միայն ոչ մի որբ, այրի, կամ դժբաղդացած արհեստաւոր վարչութեան կասայից մի կոպէկ օգնութիւն չը ստացաւ՝ այլ վարչութեան կասսան այնպէս դատարկվեց և աղքատացաւ, որ վարչութիւնը պահպանելու համար ստիպված եղան դիմել զանազան ապօրինի միջոցների, որի պատճառով և նահանգական իշխանութիւնը կօնտրօլ և քննութիւն նշանակեց։ Սակայն, չը նայելով այդ բոլորին, մեր նախապաշարված արհեստաւորները շարունակ վերընտրում են նրան այն պատճառով, որ նա ծեր է, և եթէ նրան չընտրեն՝ կանիծէ իրանց... Այդպիսով ընտրողները զոհում են մի ամբողջ դասակարգի շահերը նրա ծերութեան պատկառանքին և իրանց հնասիրութեան և նախապաշարմունքին։

Բայց ամօթ չէ՞ բերում մեր արհեստաւորներին արդեօք, որ իրանց արտօնութիւններով, իրանց առանձին, օրինական ոյժ և իրաւունք ստացած վարչութիւնով, իրանց ոսկեթել դրօշակներով պարծենալով հանդերձ՝ չեն կարողանում թաղել իրանց մեռած աղքատ արհեստաւորին և նա ամբողջ շաբաթ մնում է անթաղ, մինչև որ մի որ և է հարուստի խիղճն է խայթվում, կամ մուրալով ժողովում են թշուառ մեռնողի թաղման փողը. ամօթ չէ՞ բերում նրանց, որ չեն կարողանում ծածկել իրանց արհեստաւորների որբացած զաւակների մերկութիւնը. պատիւ է բերում նրանց արդեօք, որ իրանց արհեստակցի և ընկերակցի այրին, եր- [illegible] չեմքում կանգնում է մուրացկանների շարքում և ձեռք պարզում անց ու դարձ անողներին. միթէ դրանով ի չարը գործ դնել չէ նշանակում այն առանձնաշնորհումները, դէպի որոնց պէտք է սրբութեամբ վերաբերվեն նրանք։ Եթէ նրանց մէջ կայ ինքնաճանաչութեան, եռանդի և գիտակցութեան մի փոքրիկ նշոյլ՝ այժմ նրանք

մեղադրելի չէ համարում։ Հախումեանը այսօր գրում է «Արձագանքում» և հայհոյում մշակականներին, բայց մի քանի տարի առաջ գրում էր «Մշակի» մէջ, և հայհոյում արձագանքականներին։ Արձագանքականները գրգռված հայհոյաշատ պարոնի յօդուածներից՝ սպառնացին ծեծել նրան։ Հախումեանը պատասխանեց 1889 թ. «Մշակի» 46-դ համարում «Մարդիկ և դիմակներ» վերնագրով մի յօդուածով, ուր կարդում ենք «Արձագանքին» ուղղած հետևեալ տողերը.—

«Մեզ մեղադրում են, որ մենք հայհոյում ենք և առաջ են բերում մեր տպագրած խօսքերը—ընկածներ, իդիօտներ, պրիկաշչիկներ, աչքակապներ։ Այս խօսքերը ինչ մտքով և ասված լինեն, հայհոյանք են համարվում։ Դիմենք Աւետարանին. այդտեղ դուք կը գտնէք «այրս աւազակաց», «անզգամներ», «օձի ծնունդներ» և այլն. միթէ դրանք հայհոյանք են. միթէ՞ անմիտին անմիտ ասելը հայհոյանք է, միթէ գողին գող ասելը հայհոյանք է. դա հայհոյանք չէ, այլ ճշմարտութիւն, որը ասելուց երբէք չը պէտք է ամաչել։ Դիմենք մեր ազգային «Արձագանքի» պաշտած կլասիկներին. «իշխանք ապստամբք, գողակից գողոց, կծծիք, կրծլիք, դատաւորք ամարդիք, խաբողք, կաշառառուք» և այլն ասում է Մովսէս Խորենացին. միթէ սրանք հայհոյանք են։ Ողորմելիներ, (խօսքը արձագանքականների մասին է) սրանք չեն հայհոյանքները, հայհոյանքը սուտն է և չողոքորթութիւնը։ Զգում ենք, որ «Արձագանքը» ինքն է հայհոյողը և որ այն պօլէմիկան ձևը, որ մեզ յատուկ է, մենք սովորել ենք ոչ միայն աւետարանից, այլ և գտնում ենք Բէօրնէի, Հէյնէի, Դօբրօլիւբօվի, Շչեդրինի, Միխայլօվսկու և ուրիշ մեզանից հեռու և մօտիկ, նոր և նորագոյն գրողների պօլեմիկան յօդուածներում, որ և առաջարկում ենք (արձագանքականներին) կարդալ, գաղափար կազմելու համար, թէ դեռ որ ստիճան փափուկ են մեր բառերը մի օրգանի («Արձագանքի») և մի ընկած խմբի (արձագանքականների) դէմ, որը իրան «անզօր» գտնելով մրցել ճշմարտութեան դէմ, սպառնալիքներ է անում մեզ... մտաւոր ոյժից զուրկ և անզօր լեգեօնը սպառնում է ֆիզիքական ոյժով վրէժխնդիր լինել։»

Այդ տողերը, ընթերցող, պատկանում են Սիմէօն Հախումեանին. այս պարոնը, ինչպէս տեսնում էք, 1889 թւականին անխնայ կերպով հայհոյում էր «Արձագանքին» և արձագանքականներին, իսկ այսօր կրկնակի եռանդով հայհոյում է «Մշակին» և մշակականներին։ Էլ ինչպէս հաստատել այս տեսակ պարոնի սաստերին, էլ ինչպէս չասել, որ Հախումեանը չունի համոզմունքներ, զուրկ է որ և է դաւանանքից, որ և է աշխարհահայեցողութիւնից... բայց այդ չէ գլխաւորը, այլ այն, որ յիշատակելով Հախումեանի յօդուածը, մենք կամենում ենք պարոնին ծեծել հէնց իր խօսքերով, հէնց իր զէնքերով։ Ինչպէս տեսանք, Հախումեանը իրան իրաւունք է տալիս հակառակորդների հասցէով ուղղել բոլոր այն խիստ խօսքերը և հայհոյանքները, որ կարելի է գտնել աւետարանում, որ իրանց գրուածքներում գործ են ածել Խորենացին, Բէօրնէն, Հէյնէն, Շչեդրինը, Միխայլօվսկին և այլն. հետևաբար ամեն մի մարդ էլ իրաւունք ունի Հախումեանին անուանել նոյն ածականներով։ Եւ որովհետև պ. Մալումեանը իր խօսքերը—«продажный писака, прелюбодѣй мысли» թարգմանել է Միխայլօվսկուց, Շչեդրինից, ուստի այդ խօսքերից Հախումեանը իրաւունք չունի վիրաւորվելու։ Իսկ որ ի բերանոյ քումմէ դատեցայ. ուրիշին հայհոյել վերջին փողոցային խօսքերով և այդ սկզբունքով արդարացնել, բայց մի և նոյն ժամանակ պնդել, թէ ինքը պէտք է ազատ լինի նոյն հայհոյանքները լսելու պատւից,—այդպէս վարվել կարող են միայն անբարոյական, բախտախնդիր մարդիկ...

Եւ այդպէս, Հախումեանի վրէժխնդրութիւնը բարոյական հիմք չունի։ Ուրեմն ինչ պատճառներից դրդված «Արձագանքի» աշխատակիցը դիմեց սկանդալի։ Այդ հասկանալու համար պէտք է պարզել Հախումեանների հոգեբանութիւնը, որ հանճարեղ կերպով ուսումնասիրել և պատկերացրել է Դոստոևսկին իր երկու հերոսների հետևեալ խօսակցութեան մէջ.—

—Вѣдь обидѣться иногда очень пріятно, не такъ-ли? И вѣдь знаетъ человѣкъ, что никто не обидѣлъ его, а что онъ самъ себѣ обиду навыдумалъ и налгалъ для красы, самъ преувеличилъ, чтобы картину создать, къ слову привязался и изъ горошинки сдѣлалъ гору,—знаетъ самъ это, а все таки первый обижается, обижается до пріятности, до ощущенія большого удовольствія, а тѣмъ самимъ доходитъ до вражды истинной.

—Именно, именно, великій старецъ, я то всю жизнь и обижался до пріятности, для эстетики обижался, ибо не токмо пріятно, но и красиво иной разъ обиженнымъ быть“.

Եւ այդպէս, Հախումեանը, դիմելով վրէժխնդրութեան, изъ горошинки сдѣлалъ гору և այդ «ради эстетики», «чтобы создать картину»։

Մեր բացատրութիւնը լրացնելու համար պէտք է յիշատակել և մի հանգամանք։ Հախումեանը այսօր գտնվում է խաւարամիտների բանակում, բայց նա երկար, շատ երկար տարիներ գտնվել է առաջադէմ կուսակցութեան մէջ։ Վերջինս, ի դիմաց «Մշակ» լրագրի և Թիֆլիսի երիտասարդութեան, աւելի և աւելի ծանօթանալով պարոնի այլանդակ պատկերի հետ՝ երես դարձրեց նրանից։ Հախումեանը ստիպված անցաւ «Արձագանքի» գիրկը, այն «Արձագանքի», որի համար պարոնը Բէօրնէի, Շչէդրինի, Միխայլօվսկու բոլոր վիրաւորական և խիստ խօսքերը և հայհոյանքները շատ «փափուկ» էր համարում։ Եթէ Հախումեանը անցնելով խաւարամիտների բանակը, համոզված լինէր, որ ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը, հայ հասարակութիւնը այդ բանակի կողմն է՝ մենք ոչինչ չէինք ասի։ Տարաբաղդաբար, թէ բարեբաղդաբար, Հախումեանը գիտէ և ամեն մի քայլափոխում զգում է, որ հայ ինտելիգենցիայի, հայ երիտասարդութեան և հասարակութեան լաւագոյն մասի համակրութիւնը և սէրը առաջադէմ կուսակցութեան կողմն է։ Անուամենայնիւ, մասնակցելով «Արձագանք»-ում և վրէժխնդրութիւնից դրդված՝ Հախումեանը պէտք է թշնամանար, պէտք է անուանարկէր այդ կուսակցութիւնը, և ահա նա սկսեց փողոցային հայհոյանքների կոյտերով ցեխոտել «Մշակին», փորձեց Բարեգործական և Հրատարակչական ընկերութիւնների ժողովների հարցերը ամենաանբարեխիղճ կերպով յեղաշրջել, աղաւաղել...

Բայց ինչ կարող էր անել բարոյական ռեսսուրսներից զուրկ մի պիգմէյ ամբողջ կուսակցութեան դէմ։ Ի՞նչ նշանակութիւն կարող էին ունենալ Հախումեանի յարձակումները, փողոցային հայհոյանքները՝ երբ հայ հասարակութիւնը գիտէ, որ այդ տխրահռչակ հերոսը ձեռնոցների նման փոխելով իր կարծիքները և անցնելով «Մշակի խմբագրատունից «Տարազի» խմբագրատուն, վերջինից էլ «Արձագանքի» գիրկը նետվելով՝ մի և նոյն խօսքերով, մի և նոյն բառերով և հայհոյանքներով ցեխոտել, անուանարկել է և՛ «Արձագանքին», և՛ «Մշակին», և՛ «Տարազին»... Այդ տեսակ դերասանի գրուածքները միթէ մազաչափ անգամ կարող են ազդեցութիւն ունենալ... Այդ ամենից լաւ զգայ ինքը Հախումեանը, և տեսնելով լրագրական անատամ և կեղտոտ յարձակումների կատարեալ անզօրութիւնը՝ դիմեց սկանդալի, որով արդարացրեց 1889 թւականին արձագանքականների հասցէով ուղղած իր տողերը—«մտաւոր ոյժից զուրկ և անզօր լէգէօնը սպառնում է ֆիզիքական ոյժով վրէժխնդիր լինել...»։

Պետրոս Մելքումեանց

պէտք է աշխատեն ընտրել մի եռանդոտ, զգայուն, աշխոյժ և վարչական զօրեղ քաղաքների տէր անձն՝ արհեստաւորների գլխաւորի պաշտօնի համար, որով և վարչութիւնը կը հանեն իր ընկած դրութիւնից և կը բարձրացնեն իրանց վարկը:

Մենք հաւատացած ենք, որ Թիֆլիսի արհեստաւորների այժմեան աւագները և ձայնաւորները, որոնք բոլորն էլ նոր ընտրված մարդիկ են՝ արհեստաւորների գլխաւորի ընտրութեան գործին չեն նայի իրանց նախորդների աչքով և կընտրեն մի այնպիսի մարդ, որը արդարացնի իրանց յոյսերը: Շատ դժբաղդացած մայրեր անհամբերութեամբ սպասում են, որ այդ պաշտօնում հանդէս գայ մի ցանկալի մարդ և սրբէ իրանց աչքերի արտասուքը:

Ս. Ն.

ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՏԱՐԻՖԻ ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ

Անցեալ Թւի հոկտեմբերի մէկից Անդրկովկասեան երկաթուղու մարդատար գնացքների երթևեկութիւնը կատարվում է էժանացրած տարիֆով: Բայց սրանից, հնարաւոր համարվեց Թիֆլիսից մինչև Բօրժոմ եղած կայարանները և այդտեղերից մինչև Թիֆլիս ուղևորվողների համար՝ ամառվայ տարիֆը թողնել անփոփոխ և ձմեռվայ համար: Այսպիսով Թիֆլիսից մինչև Աւճալա—Մցխէթ—Բօրժոմ գնացողները և այդտեղերից էլ Թիֆլիս եկողները օգտվում են ամառվայ տարիֆով, որ անցեալ Թւի հոկտեմբերի մէկից մացրած ընդհանուր տարիֆի համեմատութեամբ էլ պակաս է: Այդ արտօնութիւնը, ինչպէս տեսցինք, վայելում են միայն Թիֆլիսից մինչև Բօրժոմ և սրա ու Թիֆլիսի միջև եղած կայարաններն ուղևորվողները և այդ կայարաններից մինչև Թիֆլիս եկողները: Այսպիսով ճանապարհորդը Թիֆլիսից մինչև Բօրժոմ գնալու համար երրորդ կարգի տոմսակին վճարում է 1 ր. 40 կ., իսկ Աւճալայից մինչև Բօրժոմ նոյն կարգի տոմսակի համար վճարում է 1 ր. 80 կօպ., մինչև Սուրամ 1 ր. 87 կօպ.: Թիֆլիսից մինչև Գօրի երրորդ կարգի տոմսակն արժէ 70 կօպ., իսկ Աւճալայից Գօրի նոյն կարգի տոմսակն արժէ 87 կ.: Մցխէթից Գօրի 74 կ. նոյնպիսի տոմսակը: Թիֆլիսից մինչ Բօրժոմ եղած կայարանները և այնտեղից Թիֆլիս եկող ճանապարհորդներին այսպիսի զգալի զիջում անելը բացատրվում է պահանջի քանակութեամբ: Եւ յիրաւի՝ այն ինչ Թիֆլիսից 1894 Թւին ուղևորվել են Գօրի 12783 ճանապարհորդներ, Աւճալայից մինչև նոյն տեղը՝ 218 ճանապարհորդներ՝ նոյն Թւին Թիֆլիսից Մցխէթ՝ 17531, Աւճալայից նոյն տեղը՝ 581 (Отчетъ Упр. Закавк. жел. дороги, за 1894 г. т. II):

Մենք չենք մտնում այն հարցի մէջ, Թէ որքան ուղիղ է այդ տեսակէտը: Հէնց վերոյիշեալ պատճառաբանութեամբ, երևի, առաջիկայ մայիսի մէկից սահմանվում է անցեալ Թւի հոկտեմբերի մէկից գործադրվող ընդհանուր տարիֆի համեմատութեամբ էլ աւելի էժանացրած տարիֆ, հետևեալ հաղորդակցութիւնների համար են. 1) Բաթում, Նօտանէբի, Սուպսա. 2) Քութայիս, Գելաթի, Սերնըյա Վօդի, Սացխիթի, Թքվիբուլի. 3) Փօթի, Ճալադիդի, Նօվօսենակի, Աբաշա, Սամտրեդի, և 4) Բագու, Քիշլի, Սաբունչի, Սուրախանի: Իսկ Թիֆլիս-Բօրժոմեան հաղորդակցութեան տարիֆը ամառվայ տարիֆի համեմատութեամբ էլ աւելի էժանացվում է: Ահա Թիֆլիս-Բօրժոմեան հաղորդակցութեան գները: Թիֆլիսից մինչև հետևեալ կայարանները և այնտեղից Թիֆլիս երրորդ կարգի տոմսակի համար վճարում են. Աւճալա՝ 10 կօպ., Մցխէթ՝ 22 կօպ., Կսանկա՝ 32 կօպ., Կասպի՝ 46 կօպ., Գրակալի՝ 60 կօպ., Գօրի՝ 70 կ. Կարելի՝ 90 կ., Գօմի՝ 1 ր., Միխայլօվօ՝ 1 ր. 10 կ., Սուրամ՝ 1 ր. 20 կ., Սուրամտօվօ՝ 1 ր. 30 կ., Բօրժոմ՝ 1 ր. 40 կ.: Երկրորդ կարգի գինն ըստանալու համար պէտք է երրորդ կարգի գինը բազմապատկել $1^1/_2$-ով, առաջին կարգինն ստանալու համար $2^1/_2$-ով՝ նոյն գինը: Երեխաների համար՝ գնի $^1/_4$:

Այդ տարիֆը, ինչպէս տեսցինք, մացնվում է առաջիկայ մայիսի մէկից անփոփոխութիւն, որը սակայն ներկայ Թւի հոկտեմբերի մէկից առաջ չէ կարող լինել: Բայց քանի որ բոլոր նշաններից երևում է, որ երկաթուղիների գլխաւոր վարչութիւնը տարիֆն էժանացնելու համար պայման դնում է պահանջը՝ կարող ենք հաւատացած լինել, Թէ այս նոր տարիֆը, եԹէ չը պակսի՝ գոնէ նոյնը կը մնայ, որովհետև նա մատչելի լինելով և աւելի չունևորների համար՝ պէտք է ճանապարհորդների Թիւը զգալի կերպով շատացնի: Եւ ոչ միայն այդ, այլ հաւանականաբար նոյնպիսի էժանացրած տարիֆ կը սահմանվի և Թիֆլիսից դէպի Բագու գտնվող մի քանի կայարանները և այնտեղից դէպի Թիֆլիս երԹևեկողների համար: Նոյնը կարելի է ասել և Գանձակի և նրա մօտակայ կայարանների մասին:

Գ. Տէր-Ղևոնդեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Ապրիլի 15-ին

Շունը հաչում է՝ ստանում է ոսկոր,
Դու էլ ես հաչում, բայց ստանում ոսկի.
Սուտ էի ասում միԹէ ամեն օր,
Որ մեր հայերը խելք չունեն իսկի:

Գամ.-ՔաԹիպ. (անտիպ ոտան.)

Կարդալով «Մշակի» աղջու յօդուածները, ուղղած ընդդէմ «Новое Время» և «Московск. Вѣдомости» և այլ լրագիրների գրչակներին, մենք բոլորս բաւարարութիւն ստացանք: Բայց պէտք է առ միշտ խոստովանել, որ անհնարին է վիճել այդ տեսակ գրչավաճառ պարոնների հետ, որովհետև չը ճանաչելով տպագրական խօսքի սրբութիւնը, նրանք նպատակ են դրած ոչ Թէ ծառայել ճշմարտութեան և արդարութեան, այլ միայն յուզել, պղտորել և գրգռել ժողովրդի մտքերը և սրտերը, և ապա հմուտ, Թէպէտ և անմաքուր ձեռքերով պղտոր ջրի մէջ առատ ձուկ որսալ... Մեծերին սկսել են հետևել և փոքրերը, ինչպէս ժողովրդական առածն է ասում, յուսալով՝ գուցէ պղտոր ջրի մէջ քանի մի փոքր ձուկ էլ իրանց մասն ընկնի... Այդպիսի մի ապաւորութիւն թողնում է մեզ վրա Ռոստովի՝ «Приазовскій Край» լրագիրը, որի խմբագիր հրատարակիչը Սերովբէ Յարութինեան ծննդեամբ... հայ է, հաւատով լուսաւորչական: Մինչև այժմ մենք լռում էինք, կարծելով, որ այդ լրագրի քանի մի անհամ և անտեղի յօդուածները պատահական երևոյթ են: Այժմ մենք համոզված ենք, որ սխալվել ենք և մեր պարտականութիւնն ենք համարում հրապարակով խոստովանել մեր սխալը: Թիֆլիսից ստացած Թղթակցութիւններով՝ այդ լրագիրը հաւատացնում է մեզ, որ Ամենովի և Գէորգովի գործերը—Լօնդօնի կոմիտեսի գործերն են. Արմաւիրի Թղթակցութիւններով նա միտք է արծարծում, որ հայ տարրը Արմաւիրի մէջ վնասակար է, որովհետև չէ ուզում Արմաւիրի քաղաք դառնալը: ԵԹէ դրան աւելացնենք, որ այդ լրագիրը միշտ հիւրասիրում է այն լուրերը—և կաւելացնենք մեզանից—սուտ լուրերը, որ հայերի անձնական Թշնամիները չարադրում և տպում են զանազան խաւարամիտ լրագիրներում՝ կը ստանանք իսկական և կատարեալ պատկերը պ. Յարութինովի «Приазовскій Край» լրագրի:

Բայց ցաւալին այս չէ. ցաւալին այն է, որ հայերից դժգոհ լինելու բուն պատճառը անձնական և ոչ այնքան ազնիւ խնդիր է: Խնդիրը նրբանումն է, որ կոպիտ, անկիրԹ հայերը չեն գնահատում պ. Յարութինովին և համարձակվում են պահանջել նրանից... հաշիւ: Մենք խոստանում ենք ժամանակին մանրամասնաբար գրել այս մասին. առ այժմ յիշենք հետևեալը. 1888-ին մեռնում է հարուստ Նիկողայոս Աճէմեան, որը իր ահագին հարստութիւնը կտակում է քաղաքին, որպէս զի քաղաքը նրա կնոջ մահուանից յետոյ՝ աղքատ հայ մանուկների համար Արուեստագիտական դպրոց հիմնի այդ փողով: Կտակակատար պ. Յարութինովը ուրիշ երկու պարոնների հետ 8 տարի կառավարում է հանգուցեալի կալուածները: Բայց փառք աշխարհ, արի տես, որ ամեն բան վերջ ունի, և այժմ պ. Յարութինովից հաշիւ են պահանջում: Հասկանում էք այժմ, Թէ որչափ մենք հայերս անուս և անկիրԹ ենք: Փոխանակ ասելու՝ «մեծապատիւ խմբագիր հրատարակիչ պ. Յարութինով, գլխիդ մատաղ, եԹէ չէք ուզում հաշիւ տալ՝ մի տուէք, եԹէ ուզում էք մինչև անգամ անուշ ձեզ»,—փոխանակ այսպէս ասելու, մենք գոռում ենք՝ «պ. Յարութինով, հաշիւ, հաշիւ և դարձեալ հաշիւ»: Եւ այժմ, ջիգրու, «Приазовскій Край» լրագրի պ. խմբագիրը հայատեաց է եղել... Բարի սահաթի...

***

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

Ապրիլի 11-ին

Անցեալները, գաւառապետի նախագահութեամբ, հայոց դպրոցի դահլիճում, ժողով գումարվեց, քաղաքային ժողովարան հիմնելու համար: 115 հոգի անդամ գրվեցան, իւրաքանչիւրը տասը րուբլի վճարելով: Նոյն ժողովին ընտրվեցան 14 աւագներ և 7 կանդիդատներ: Անդամների կէսը համարեա այնպիսի անձնաւորութիւններ են, որոնք ոչ մի հասկացողութիւն չունեն ժողովարանի մասին: Ընտրութիւններին մասնակցողները 79 հոգի էին: Ընտրված 14 աւագներից միայն 4 հոգի են հայերից: Իւրաքանչիւր հայ իր Թերթիկում գրել էր Թուրքերի անուններ, այն ինչ Թուրքերը, այն էլ բացառութեամբ, գրել էին միայն երկու հայի անուն, որոնցից մէկը՝ պ. Ա. Մակեդոնեան, ստացաւ 76 ձայն: Սա լաւ դաս է հայերի համար:

Նուխում նոյնպէս մացնվում է քաղաքային ինքնավարութիւն, և ընտրութիւնները, նահանգապետի կարգադրութեան համաձայն, պէտք է կատարվեն մայիսի 1-ին: Այժմ այդ ընտրութիւնների մասին խորհրդածող մանաժողովի նախագահ է հաստատված նոյն Ա. Մակեդոնեան: Դեռ ևս ժամանակ կայ. խորհուրդ կը տանք մեր ցէնզ ունեցողներին՝ աչքի առաջ ունենան Թէ Շուշու և Թէ Գանձակի ընտրութիւնները: Թէև յայտարարված է, որ քրիստոնեաների ու մահմեդականների Թիւը հաւասար պէտք է լինի՝ բայց այնուամենայնիւ, եԹէ հայերը առանց նախապէս մտածելու և խորհրդակցելու գնան ընտրութեան դահլիճը, մենք հաւատացած ենք, որ Նուխում յաղԹութիւնը կը տանեն Թուրքերը այնպէս, ինչպէս Շուշում տարել են հայերը:

Երէկ մասնաւոր մի հեռագիր լուր բերեց, որ վաղը մեզ մօտ են լինելու Ֆելեկեան օրիորդները և Օհանեան ու Վրոյր դերասանները: Նուխին Թէև մինչև այժմս դրսից եկած դերասաններին չէ ցոյց տուել բաւոն աջակցութիւն՝ բայց մենք հաւատացած ենք, որ այս անգամ իր մօտ ունենալով մի այսպիսի լաւ խումբ, ամեն կերպ կօգնէ նրանց:

Ա. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Ապրիլի 12-ին

Թագադրութեան հանդէսի առիԹով կայացած ժողովի մասին մեր գրած նամակում, դիտմամբ բաց Թողինք յարուցված հարցերից մէկը, որը այդ ժողովին իր լուծումը չը ստանալով, յանձնվել էր կարգադրիչ մասնաժողովի տրամադրութեանը: Դա տարրական դպրոցների հարցն էր, որի մասին, մի չաբաթվայ ընթացքում կատարած մանրամասն քննութիւններից յետոյ, մասնաժողովը նորից աւելորդ գտաւ և պահանջելիք ծախսերի գումարը անհամեմատ աւելի մեծ, քան նրա տալիք օգուտը: Եւ իրաւ, ինչ միտք ունէր նոր տարրական դպրոցների բացումը՝ երբ միջոց չունենալու պատճառով այս տարվայ սեպտեմբերի 1-ից պէտք է փակվէր մեր քաղաքի գաւառական դպրոցի վերջին դասարանը: Ուստի մասնաժողովը գլխաւորապէս այդ հանգամանքն ի նկատի ունենալով, որոշեց. 1) միջոց տալ դըպրոցին, և չը փակել յիշեալ դասարանը. 2) կուրսը աւելացնել մի տարով. 3) նրան կից հիմնել գիւղատնտեսական դպրոց երեք բաժանմունքներով և 4) քաղաքապատկան հողերից մէկի վրա կառուցանել դպրոցին վերաբերեալ շինութիւնները, նրան կից յատկացնելով վարելահող, փորձնական դասերի համար:

Երկրորդ ժողովում, որին մասնակցեց նոյն ստուար բազմութիւնը, և ուր կարդացվեց մասնաժողովի տրամադրութեանն յանձնված հարցի լուծումը՝ բոլորը միասին յայտնեցին իրանց գոհունակութիւնն ու համաձայնութիւնը, և նախագահը մասնաժողովին իր շնորհակալութիւնը յայտնելուց յետոյ աւելացրեց. «Ես շատ ուրախ եմ այդ որոշումից. ուրախութեամբ նկատում եմ, որ դուք աւելի լուրջ էք վերաբերվում քաղաքի և ժողովրդի շահերին, քան ես սպասում էի»: Ուրեմն ինչպէս տեսնում է ընԹերցողը, մասնաժողովը միաժամանակ իր վրա առաւ Գրադարան-ընԹերցարանի, Գիւղատնտեսական դպրոցի, գաւառական դպրոցի վերջին դասարանի պահպանութեան, և տօնախմբութեան ու ճաշկերոյԹներին վերաբերեալ ծախսերի հոգացումը առանձնապէս իր միջոցներով, առանց դիպչելու քաղաքապատկան փողերին: Նախամըտածած ծրագրով հարկաւոր է առնուազը 5—6,000 րուբլի, որ մեր քաղաքի նման նիւթական տեսակէտից աննախանձելի դրութեան մէջ գտնվող մի քաղաքի համար՝ բաւականին մեծ գումար է: Բայց եռանդուն մասնաժողովը մի նշանաւոր գումարի հոգսը իրան վերապահելով՝ սրանից մի չափազանց առաջ ձեռնարկեց հանգանակութեան:

Ո՛չ ամեն օր մի անգամ «Մօսկով գնացող-գալող» վաճառականը, ո՛չ «հիւանդութեան պատճառով վար չը գալող» և «անից առաւօտները ուշ եկող» առևտրականը չը կարողացան խոյս տալ մասնաժողովի ձեռքից, որի արդիւնքն եղաւ կարճ ժամանակամիջոցում հաւաքած 3,000 ր. գումարը: Ժողովարարութիւնները շարունակվում են և, ինչպէս լսում ենք շուտով կը լրացվի հարկաւոր գումարը: Գրադարան-ընԹերցարանի Թոյլտուութեան խնդիրը, ինչպէս տեղեկացանք, Մ. Պապաջանեանի ձեռքով յանձնված է նահանգապետին, բարձրագոյն բարեհաճութիւն ստանալու համար:

Ամսիս 7-ին, քաղաքային ամարային կլուբի դահլիճում դերասան Զարչօղլեան, մի քանի սիրողների հետ միասին տուեց մի ներկայացում: Խաղացին անմահ Պարոնեանի «Բաղդասար աղբար» կոմեդիան և Վիկտօրօվի «Ընտանեկան փոԹորիկ» վօդևիլը: Թէ ինչ բարոյական նշանակութիւն կարող էր ունենալ «Բաղդասար աղբարի» ներկայացումը մեր հասարակութեան վրա՝ այս ուրիշ հարց է, բայց գալով խաղին, պէտք է ասել, որ մեզ դժուար է գէԹ ամենափոքր համեմատութիւն գտնել անգամ նոյն պիէսի այն խաղի հետ, որ մենք տեսանք Թիֆլիսում: Եւ մենք մեր ներկայացման Թոյլ կողմերի մասին աւելին կասէինք, եԹէ դերակատարներից մէկը այս տեղերի դրօղը չը լինէր: Ողբերգութեան չափ տխուր անցաւ նաև «Ընտանեկան փոԹորիկը» կատակերգութիւնը: Ի միջի այլոց պ. Զարչօղլեան ընծաներ ստացաւ:

Պ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ

Ապրիլի 8-ին

Ամբողջ շաբաթ Կաղզվանը կենդանացել էր. դուրս էք գալիս փողոց, մանաւանդ կիրակի և տօն օրերը—տեսնում էք խումբ-խումբ կանգնած ասում, վիճում, մէկին դատապարտում, միւսին վատաբանում, երրորդին գովում են: Մօտենում, հարցնում էք այսքան ոգևորվելու, տաքանալու պատճառը: Ձեզ պատասխանում են, որ գալավայի ընտրութիւն է նշանակված, նոր գալավայ—տանուտէր պիտի ընտրեն...

Այստեղ ամեն ինչ պարզվում է. օդաներում ամեն մի օդայապետ, հաւաքած իր Թայֆայի մարդկանց՝ խօսում, բացատրում է այն պակասութիւնները, ինչ որ ունեցել է նախկին գալավան և գնում է իր կանդիդատուրան: Հաւաքվածները որոնք նրա բարեկամ-ազգականներն են մեծ մասամբ՝ համաձայնվում են այդ բոլորի հետ և խոստանում են դուրսը, պրօպագանդայի միջոցով, աջողեցնել դրա գալավայութիւնը. իսկ փողը իր ամենակարող դերն է խաղում, երբեմն իբրև դրամ սրա նրա ձեռքը մտնելով, երբեմն իբրև գինի, օղի փորը կուլ գնալով... և ահա հասնում է ընտրութեան օրը—ապրիլի 7-ը: Կիրակի է, պատարագը սկսված, բայց եկեղեցում կաղզվանցի շատ քիչ կայ. ո՞ւր են նրանք: Նըրանք... գալավայացուների մօտ են, տանը, «դայֆէում» կամ գինետանը կռնծում են: Գալավայացուները քաւէներ են որսում և վստահ են, որ ծախսի շատութեան չափով շատ էլ բուէ ստանալ կը կարողանան և առաջուց կարելի է գուշակել, Թէ ով կընտրվի, գիտենալով նրանց արած ծախսերը: Բայց գտնվում են այնպիսի ճարպիկներ էլ, որ կաշառվում են Թէ մէկ և Թէ միւս կողմից և ձայնը տալիս են երրորդին:

Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ հայոց դպրոցում, կաղզվանի պրիստաւի ներկայութեամբ. ամբոխը հաւաքված էր դռների առաջ: Պ. պրիստաւը յայտնեց, որ Կաղզւանը իբրև Կարսի շրջանի գիւղաքաղաքներից մէկը, ենթարկվում է գիւղական վարչական օրէնքներին. այստեղ գալավայի ընտրութիւնը, հաստատութիւնը կախված է գաւառապետից: Գաւառապետը Թոյլ է տալիս մասնակցել ընտրութեանը միայն մի պայմանով, որ հին գալավային ցուցակից դուրս

համնն իբրև ծերացած այդ պաշտօնի համար: Թէև կաղզվանցիների մեծամասնութիւնը նախկին գաւառապի կուսակից էր և պատրաստ էր նրան վերընտրել, որ 12 տարի անընդհատ վարել է այդ պաշտօնը և վատ չէ եղել տեղացիների հետ, թէև ասում ենք, տեղացիք հետևելով հայկական առածին, թէ «փորձված սատանան լաւ է, քան անփորձ աէրտէրը» պիտի քուէարկէին նրան՝ սակայն պրիստաւի այս յայտարարութիւնից թև առած միւս գաւառապացուների արբանեակները, իրանց պատրօնների կանդիտատուրան դրին և գրվեցաւ 4 անուն. Մկրտիչ Հէյրոյեանց, Մկրտիչ Ադամեանց, Ղազար Քանեանց և Յակոբ Ջալդրանեանց: Առաջինն ու երրորդը ամենաբուռն ցանկութիւն ունէին ընտրվելու. ինչպէս դրանք էին չաբաթներով նախապատրաստութիւններ տեսնում, և բաղդը վիճակվեց Ղազար Քանեանցին, որ ստացաւ 124 սպիտակ քուէ ընդդէմ 36-ի, մինչդեռ դրա հակառակորդը ստացաւ ընդամենը 69 սպիտակ ընդդէմ 104-ի: Ընտրութիւնը կատարվեց չատ նահապետական ձևով. քուէտուփ չը կար. դրված էր մի գդակ, իսկ սրա կողքին սպիտակ և կարմիր լոբի, տալիս էին ընտրելիի անունը. ուզողը սպիտակ լոբի էր գցում, չուզողը կարմիր:

Մենք այսքան երկար կանգնեցինք ընտրութեան վրա այն պատճառով, որ այստեղ ընտրութիւնները չատ հազուադիւտ են, մանաւանդ գաւառապի ընտրութիւն երբեք տեղի չէր ունեցած. առաջինին 12 տարի առաջ կառավարութիւնն էր ընտրել: Եթէ ճիշդ էր պրիստաւի յայտարարութիւնը, որ գաւառապետի իրաւունքն է ընտրելը, բայց նա թոյլ է տալիս ժողովրդին ընտրել իր պաշտօնատար մարդուն՝ մեզ մնում է չնորհակալ լինել գաւառապետից, որ նա չէ ուզում ժողովրդի վրա գաւառապ դնել ուժ կամենում է, այլ թոյլ է տալիս ժողովրդին իրան ընտրելու: Իսկ նոր ընտրված գաւառապին կառաջարկէինք այնպէս բարեխղճութեամբ կատարել իր պարտաւորութիւնը, որ կատարելով օրէնքի թելադրած պահանջները՝ մի և նոյն ժամանակ հասարակական շահերը իրան չը ծառայեցնէր: Այդ մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ:

Բագրատ Մաթէոսեանց

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

Ապրիլ 11-ին

Չը նայած, որ արդէն գարնան ամիսներում ենք գտնվում և չը նայած, որ այժմ չատ տեղեր կանաչը թզչափ բարձրացել և ծառերը ծաղկել են՝ սակայն Դարաչիչագի չրջանում դեռ ևս ձմրան եղանակներ են լինում: Ամեն օր ձիւն է տեղում և ամբողջ սարահարթը ծածկված է ձիւնի հաստ շերտերով... «Ալի-բէկ» բարձրադիր սարը, որ միշտ բռնված է լինում թանձր մշուշով, դեռ չէ դադարում «բուք ու բորան» տարածել իր չրջակայքը և սառնամանիքներ առաջացնել: Երկիւղ կայ, թէ մի գուցէ աչնցանը փչանայ տիրող ցրտերից: Հողագործ դասը սաստիկ տագնապի մէջ է. դեռ ոչ մի հատիկ ցանք չէ արել, չը նայած, որ արդէն ապրիլ ամսի կէսն անցնում ենք: Այս ամսում են սովորաբար վարում-ցանում այս չրջանի գիւղացիները, և այդ պատճառով մայիսի ցանքից երկիւղ են կրում տեղական հողագործները, մի փոքր ուչ լինելու համար: Բայց այդ սխալ կարծիք է, ի հարկէ:

Թէ այսպէս և թէ այնպէս՝ չուտով կը սկսի գիւղացու աչխատանքը—վարուցանքը, սակայն Դարաչիչագի գիւղացիներից չատերը տնտեսապէս այն աստիճան քայքայված են, որ սերմացու անգամ չունեն ցանելու համար: Անցեալ արդիւնաբերութեան տարին սարահարթերում ընկած նրանց հացաբոյսը ամբողջապէս փչացվեց՝ թէ ցրտից և թէ այլ բնական պատահարներից: Իսկ աչունքից մինչև այժմ անցած երկար ու ձիգ ամիսների անգործութիւնը գիւղացուն հասցրել է վերջին ծայր աղքատութեան:—Ամբողջ 7—8 ամիս չարունակ հայ գիւղացիներից չատերը պարապ իրանց տանը նստած, ինչպէս սպառում են իրանց ունեցած ամբողջ պաչարը՝ նոյնպէս այդ երկար և պարապ ժամանաչում կերակրում են և խնամում իրանց անասուններին, որոնք դեռ ոչ «թովլից» դուրս են եկել և ոչ դաչտում աչխատել: Ահա թէ որտեղից է բղխում գիւղացու անտեսական քայքայումը, մանաւանդ այսպիսի անբերրի տարիներում:

Գ. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, ապրիլ 15-ին

Մեր քաղաքացիական պարտքն ենք համարում հրապարակով յայտնելու հետևեալը: — Ամսիս 9-ին, երեկոյեան, արքունական թատրօնում, երրորդ գործողութեան անտրակտում, մենք կանգնած՝ ծխում էինք, երբ մեր առջևից անցնելով, դիմում էր դէպի բուֆէտ մի պարոն, պ. Մալումեան: Սրա յետևից գաղտագողի մօտենալով մի ուրիչ պարոն, պ. Հախումեան, յանկարծ բռունցքով յետևից խփեց պ. Մալումեանին. վերջինս յանկարծակիի եկած՝ յետ նայեց և իրան զարկողին նկատելով, կատաղած վրա պրծաւ ու կոկորդիցը բռնելով՝ ուժով խփեց պատին: Կողմնակի մարդիկ մէջ մտնելով՝ հազիւ ազատեցին պ. Հախումեանին նրա ձեռքերից: Ներկայ եղողներս ամենադառն զզուանքով լցուած դէպի պ. Հախումեան, զանազան անուններ էինք տալիս նրա ստոր վարմունքին: Մեր զզուանքն արդէն չափից անցաւ, երբ «Новое Обозрѣніе» լրագրում կարդացինք ստոր վարմունքի հերոս պ. Հախումեանի նամակը, որով այնքան բազմութեան առաջ կատարվածը բոլորովին այլափոխած էր դուրս բերել... Ահա այս հանգամանքից դրդված մեր բարոյական պարտաւորութիւնը համարեցինք, իբրև ականատես վկաներ, հանդիսացնել մամուլի մէջ՝ տեղի ունեցած դէպքն այնպէս, ինչպէս կատարվել է մեր աչքերի առաջ:

Ուղարկելով սոյն երկտողը՝ խնդրում ենք «Մշակի» խմբագրութիւնից տպագրել, իսկ «Новое Обозрѣніе» և «Тифлисскій Листокъ» լրագիրների պ.պ. խմբագիրներին՝ արտատպել:

Յ. Շահ-Ազիզ Կամսարական
Гас. А. Эриванскій

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այսօրվայ համարը բաղկացած է թերթ ու կէսից:

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը ստացաւ մի հրաւէր Ունգարիայի հազարամեակի ցուցահանդէսի վարչութիւնից: Ցօնախմբութիւնը սկսվելու է մայիսի 2-ից:

—

Մեզ հաղորդում են, որ վաղը, ապրիլ 21-ին, Ազնուականների թատրօնում, հայոց դրամատիկական խումբը պիտի ներկայացնի մի նոր պիէս, «Նամուս» անունով, հեղինակութիւն Ալ. Շիրվանզադէի: Ներկայացմանը մասնակցում են ի միջի այլոց, սիրող Լ. Տիգրանեան և ինքը պիէսի հեղինակը: Վաղուց է մեր բեմի վրա նոր, ինքնուրոյն պիէս չէ տրվել և հէնց այդ հանգամանքը արդէն, կարծում ենք, կը գրաւէ թատրօն հետաքրքրվողների մեծ բազմութիւն, մանաւանդ որ գրուածքի նիւթը վերցրած է Թիֆլիսի կեանքից:

—

Նիժնի-Նովգորոդի ցուցահանդէսում կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը ունի յատուկ տեղ 50 քառակուսի արչին մեծութեամբ: Ընկերութիւնը մտադիր էր մի մեծ ժողովածու կազմել և բռնել այդ բոլոր տեղը. բայց նրան չօգնեցին դրամով այն հիմնարկութիւնները, որոնց նա դիմել էր: Ուստի ընկերութիւնը վճռել է այդ տեղը տալ կովկասեան մասնաւոր գիւղատնտեսներին, որոնք պէտք է իրանց վրա վերցնեն ապրանքների ճանապարհածախսը մինչև ցուցահանդէս և մի տուրք վճարեն այնտեղ ընդհանուր ներկայացուցիչ պահելու համար:

—

Չորեքչաբթի, ամսիս 17-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում կայացաւ օրիորդ Պապայեանի վերջին կօնցերտը՝ կովկասեան հայոց Բարեգործական ընկերութեան օգտին. կօնցերտին մասնակցում էր ջութակահար Վասիլևը: Օրիորդ Պապայեանը այդ երեկոյ ունեցաւ կատարեալ աջողութիւն: Բազմատեսակ ռեպերտուարը, որը նա լրացրեց bis-երի երգեցողութեամբ, ցոյց տուեց, որ երգչուհին կատարելագործել է իր ձայնը վերջին տարվայ ընթացքում: «Մարգարիտ որսողներ» օպերայի կտորը, «Նիլ» երգը ջութակի ներդաշնակութեամբ, Ֆերրարիի «A une fiancée», Բուբէնչտէյնի «Գիչերը» երգեց մեծ ճաչակով և հմտութեամբ, գեղարուեստական բաւականութիւն տալով հասարակութեան: Ջութակահար Վասիլևը աջող ածեց Սարասատէի «Andaluziana և bis-ին «կարապի երգը» Սանսանի: Գեղեցիկ էր օրիորդ Պապայեանի և պ. Վասիլևի միասին կատարած Լերուի «Նիլ» պիէսը: Հասարակութիւնը մեծ ոգևորութեամբ ծափահարում էր և մատուցեց երկու ծաղկեփունջեր:

—

«Արձագանքի» ժամանակաւոր խմբագիր պ. Վարդանեան խոստովանեց մի խոչոր սուտ, որ թոյլ է տուել դատարանի նիստի արձանագրութեան մէջ: Խորհուրդ ենք տալիս պ. Վարդանեանին մի րոպէ դուրս գալ այն «չրջանից», որի մէջ ընկել է, և առանձնացած իր սենեակում համեմատել ռուսաց լրագիրների և «Արձագանքի» հաչիւը, և համոզված ենք, որ կը խոստովանի միւս անարդ սուտն էլ: Նոյն իսկ Յովնանեան դպրոցի տեսչի բարեկամները սպասում են այդ խոստովանութեան, որպէս զի կարող լինեն ասել, որ առանձնելով ժամանակաւոր—խմբագրի պաչտօնը, պ. Վարդանեան բոլորովին չէ առանձնել սուտը և սկանդալները պաչտպանելու պարտականութիւնը...

—

Նշանաւոր «Madame Sans gêne» պիէսի վերջին ներկայացումը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 18-ին, քիչ հասարակութիւն էր գրաւել: Երևի արդէն ժամանակ է այդ պիէսը այս տարվայ ռեպերտուարից հանելու: Այդ երեկոյեան թատրօնում ներկայ էր կովկասեան պ. կառավարչապետը իր ամուսնու հետ:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Հաղորդում ենք ձեզ մանկավարժական մի անօրինակ բարբարոսութեան մասին: Թեմական դպրոցի ուսուցիչներից մէկը, Վարդան Տէր-Օհանեան, անխնայ կերպով ծեծում է աչակերտներին և այդ ոչ թէ մի կամ երկու անգամ, իբրև արտայայտութիւն մանկավարժի րոպէական անզուսպ կրքի, այլ ամիսների ընթացքում, իբրև բան սովորեցնելու, կրթելու սիստեմ:—Հրաւիրում ենք դպրոցի վարչութիւնը վերջ դնել այդ վայրենութիւններին: Ինչ գործ ունեն երեխաների հետ այն մարդիկ, որոնց դեռ պէտք է հասկացնել թէ ծեծը վատ, հակամանկավարժական բան է...»

—

ՕԴԷՍԱՅԻՑ մեզ գրում են հետևեալը. «Շատ ուրախ ենք, որ այստեղի հոգաբարձական ընտրութեան վերաբերմամբ փետրվարի 22-ին մեր ուղարկած նամակի մէջ յայտնած ենթադրութիւնը, հին հոգաբարձուին թողնելու մասին՝ չիրագործվեց: Հին հոգաբարձուի յամառ ձգտումը, որ իրան ազատեն անուանական հոգաբարձու լինելուց, դրդեցին «պօլին» նորից ընտրութիւն նչանակել և իրականապէս ընտրութիւն կայացնել: Այս անգամ տարածված հրաւիրագրերը ունեցան իրանց հետևանքը. հաւաքվեցին 15—20 հոգի: Եթէ աւելի չատ չէին եկել՝ դրա պատճառը այն էր, որ օրը գործի օր էր: Այսպէս թէ այնպէս, մենք գոհ ենք, որ ընտրութիւնը կայացաւ և ընտրվեցին նոր հոգաբարձուներ, որոնցից յամենայն դէպս, աւելի չատ օգուտ կարող է սպասել հայկական կօլօնիան: Ընտրվեցին Ալեան Խաչիկեան ու Խրիստափոր Կրէմլի: Երկրորդը անյայտ անձն է: Իսկ առաջինը կրթված և հասարակական գործերից չը խուսափող մի երիտասարդ է»:

—

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, Ե. Շահազիզ ուղարկել է մեզ հետևեալ բացատրութիւնը. «Մենք «Մշակի» 36-րդ համարում կարդացինք մեր գրած հերքումը և այդ առիթով խմբագրութեան կողմից ձեր թղթակցի հասցէին ուղղած նկատողութիւնը ճշմարտութիւնը պարզելու համար, պարտականութիւն ենք համարում յայտնել, որ մենք մեր հերքումով չենք կամեցել ասել, որ հաղորդած փաստը ամենևին գոյութիւն չէ ունեցել կամ չունի, այլ որ դեռ ոչինչ որոշված, վերջացած բան չը կայ: «Գրականական հանդէսը» 1897 թւականից մեր ձեռքը անցնելու լուրը ձեզ այն ձևով էր հաղորդված, որ դուրս էր գալիս իբր թէ արդէն ամեն բան գլուխ եկած, վերջացած է»: Այս անգամ մեր յանդիմանութիւնը սխալված ենք ուղղել դէպի հերքումի հեղինակները, որոնք իրանց գրածի տօնով ուզում էին ցոյց տալ, որ «Հանդէսը» վերցնելու մտադրութիւն չունեն, մինչդեռ այժմ դուրս է գալիս, որ թղթակիցը կատարեալ իրաւունք ունէր այդ լուրը մեզ հաղորդելու: Լաւ է գոնէ, որ խոստովանում են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիական համայնքների ժողովի ապրիլ 8-ի նիստում Ֆ. Ստիվէնսօն հարցում արեց Զէյթունի կառավարչի մասին: Կըրզօն պատասխանեց հետևեալը. «Բ. Դրան և դեսպանների հաչտութեան պայմանների մէջ ասված էր, որ կառավարիչը պէտք է քրիստոնեայ լինի: Թիւրքաց լրագիրները ապրիլ 3-ից հրատարակեցին, որ կառավարչի պաչտօնի համար նչանակված է մահմեդական Մահմուդ-բէյ: Նոյն օրը մեր, ռուսաց և ֆրանսիական դեսպանները բողոքեցին այդ նչանակումի դէմ, յայտնելով որ դա խոստմնազանցութիւն է Թիւրքիայի կողմից: Դեռ պատասխան չէ ստացված թիւրքաց կառավարութիւնից»:

—

Կ. Պօլսից գրում են «Daily News» լրագրին. «Հայաստանից ստացվող տեղեկութիւնները տխուր են. Մարաչի գաւառում տիֆ հիւանդութիւնը համաճարակ է դարձել: Բոլոր չրջակայ գիւղերը սարսափի մէջ են գտնվում, որովհետև բռնութեամբ իսլամացնելը դեռ չարունակվում է: Հաւատացնում են, որ Մարաչում բանտերը լցված են հայերով և նրանց ենթարկում են տանջանքների: Բանտարկվածների կանայք և ազգականները աղերսագիր են տուել սուլթանին, խնդրելով որ չնորհված ամնիստիան վերջապէս իրագործվի: Շատերը վախենում են, որ նոր կոտորածներ առաջ կը գան: Բէդևիները և բաչիբուզուկները չարունակում են աւերումներ գործել հայոց գիւղերում: Օտար պետութիւնների դեսպանները մտադիր են Բ. Դրան ուչադրութիւնը դարձնել իրերի այդ վիճակի վրա»:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Վան, մարտի 20-ին

Ահա գարունը կը մօտենայ, և խնդիր է թէ ցիրուցան եղած գեղացի ժողովուրդ պիտի կրնայ հաւաքուել, և—եթէ վերջապէս ապահովութիւն վերահաստատուի իսկ—նա ուստի կունենայ եզ և արօր, որ վարէ, ցանէ և յառաջիկայ տարվան համար հաց մատակարարէ վասպուրականին:

Չի յուսացուիր որ քաղաքացի ժողովուրդ կարենայ փոխառութեամբ կամ այլ կերպով օգնել գեղացւոց, քանի որ իբր 6 ամիսէ ի վեր չուկան գոցուած ըլլալով առևտրոյ բացարձակ դադարումը այնպիսի դրամական ծանր տագնապ մը յառաջ բերած է, որ ամենուն ուժեր ջլատուած են և յուսահատութիւնն ընդհանուր է:—Կառավարական մնգուկն ալ բոլորովին պարպուած է. կը հաւաստեն թէ օրական 600 ոսկւոյ ծախուց հանդէպ՝ եկամուտէն 6 ոսկի միայն կը գանձուի. իսկ այս օրական 6 ոսկւոյ մուտքը հազիւ կուսակալի ամսականը գոցէ, ուր կը մնան հապա ամբողջ վիլայէթի վարչական, դատարանական, զինուորական և այլ ծախքեր: Պայրամի առթիւ այստեղի ոստիկան զինուորներ 6-ական և զինուորներ $2^1/_2$-ական դրուչ ստացան վերջապէս ի հաչիւ իրենց յետնեալ ամսականներուն.—12—15 ամսական պահանջ ունեն...

Մեր չուկան սկսած էր բացուիլ բամզանի առթիւ, բայց անցեալներ գիչերանց, փողոցի մէջ, մի զինուորի սպանման դէպքը վրա գալով՝ դարձեալ տիրեց ընդհանուր սոսկում. գոցուեցաւ չուկան, գոցուեցան չատ դպրոցներ, և թէև պայրամն ալ անցաւ, բայց դեռ կը տիրէ երկիւղ: Ամենք կը վախնան. վասն զի թէև ժողովուրդը վստահ է թէ մեր կուսակալը մի խոհեմ անձ է և նա է որ ցարդ առաջը առած է չատ ծանր պատահականութեանց, բայց այստեղի թիւրք հասարակութեան մէկ մասին մէջ մանաւանդ այն աստիճանի դրգիռ և ատելութիւն սաստկացեր է, որ վստահել կարելի չէ:

Մ—գ

ԿՈՒԲԱ ԿՂԶՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական հորիզոնը մթնացնող ամպերից մինն էլ Սպանիա-Կուբայի կռիւն է, որ տեւում է մի ամբողջ տարուց ի վեր: Ուստի այդ մասին մի քանի տեղեկութիւններ հաղորդելը անհրաժեշտ ենք համարում:

Կուբան (Cuba) Ամերիկայի Մեծ-Անտիլեան կղզիներից ամենամեծն է, կամ, ինչպէս սովորաբար անուանում են, Անտիլեան կղզիների մարգարիտը: Նա նշանաւոր է հավանմա ծխախոտի առատով և շաքարի ու սուրճի առատ պլանտացիաներով: Ազգաբնակութիւնը, որի թիւը 1½ միլիոն է, բաղկացած է զուտ եւրօպացիներից և խառնուրդ (մուլատ) ու գունաւոր ցեղերից. կան և բազմաթիւ չինացիներ: Ամբողջ կղզին բաղկացած է 6 նահանգներից, որոնց մէջ գտնվում են 13 քաղաքներ, 12 աւաններ և բազմաթիւ գիւղեր: Գլխաւոր քաղաքներն են—Հավաննա, ընդհանուր նահանգապետի աթոռանիստ քաղաքը և կղզու առաջին նաւահանգիստը, Մատանզաս, նոյնպէս նաւահանգիստ, Պինար, Դէլ-Րիօ, Սանտա-Կլարա և այլն:

Կուբա կղզին գտաւ Քրիստափոր Կոլումբը 1492 թւին, իսկ վերջնականապէս նուաճվեց սպանիացիներից 1511 թւին: Բնիկ ազգաբնակութիւնը չը կարողանալով դիմանալ այն ծանր աշխատութիւններին, որոնց ենթարկեցին նրանց սպանիացիները՝ պլանտացիաների մէջ բանեցնելով, ջնջվեց բոլորովին, այնպէս որ 1560 թւականներին գրեթէ ոչ ոք չէր մնացել բնիկներից:

Սկզբում սպանիացիները հաստատեցին ծխախոտի մենավաճառութիւնը, բայց որովհետև այդ առիթ տուեց մեծ խռովութիւնների կղզու մէջ և անվերջ ընդհարումների Անգլիայի հետ՝ ուստի 1765 թւին նրանք ստիպվեցին ջնջել մենավաճառութիւնը, և այդ օրից կղզու, մանաւանդ Հավաննա քաղաքի առեւտուրը սկսեց զարգանալ և ծաղկել: Բացի դրանից, Հավաննան դարձաւ և սպանիական գերեվաճառութեան գլխաւոր կենտրոնը:

1812 թւից սկսած սեւամորթները և ստրուկները սկսեցին ապստամբվել, և կազմակերպվեց մի կուսակցութիւն, որն իրան նպատակ դրեց ձեռք բերել կղզու անկախութիւնը՝ ինչ գնով և լինի: Սպանիական կառավարութիւնը փորձեց զսպել ապստամբութիւնը և չարանակ ծագող խռովութիւնները կամ զանազան զիջումներով, կամ սաստիկ անգթութիւններ գործելով: Այսպէս, օրինակ, 1854 թւին նա նէգրերի մի մասին ազատութիւն շնորհեց: Բայց այդ բոլոր զիջումները, նոյն իսկ 1869 թւին հրատարակված ընդհանուր ներումն չը կարողացան սանձել ապստամբների եռանդը, և 1869 թւին լեհացի գեներալ Րիւլօֆ՝ յաղթելով սպանիական զօրքերին, հրատարակեց Կուբա կղզու անկախութիւնը, հաստատեց հանրապետական և սահմանադրական կառավարութիւն և նրա գումարած ազգային ժողովը նախագահ ընտրեց Մանուէլ Սեսպէդէսին, իսկ զօրքերի հրամանատար՝ Կրվէզադին, որոնք ապստամբութեան գլխաւոր պարագլուխներն էին: Գրեթէ ամբողջ 10 տարի շարունակվեց պատերազմը Սպանիայի հետ, և միայն 1877 թւին սպանիական հրամանատար Մարտինէս Կամպօսին աջողվեց նորից նուաճել Կուբա կղզին և զսպել ապստամբութիւնը: Դրանից յետոյ սպանիական կառավարութիւնը շնորհեց կղզուն համայնական և գաւառական ինքնավարութիւն և 1886 թւին միանգամայն ազատութիւն տուեց նէգրերին, բայց այդ ամենը դարձեալ չը կարողացան հաշտեցնել Կուբա կղզին իր մէտրօպօլի հետ, որովհետև սպանիական վատ կառավարութիւնը այնքան ծանր կերպով ճնշում է այդ հարուստ և բերրի կղզին, որ ազգաբնակութիւնը որոշել է միանգամ ընդ միշտ ազատվել այդ տիրապետութիւնից և անկախութիւն ձեռք բերել: Անցեալ տարի, մայիսին, Կուբայում հրատարակվեց հանրապետութիւն, որի իրաւասութեան ենթարկվեց կղզու երկու երրորդական մասը, և նախագահ ընտրվեց մի 80-ամեայ ծերունի՝ մարկիզ Սանտա-Լիւչիան: Նոր կառավարութիւնը պատերազմ հրատարակեց Սպանիայի դէմ և օգնութիւն խնդրեց Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներից: Ինչպէս յայտնի է ընթերցողներին, Միացեալ-Նահանգների սենատը ճանաչեց կուբան ոչ իբրև ապստամբ, ինչպէս պահանջում էր Սպանիան, այլ իբրև պատերազմող կողմն և այդ հանգամանքը քիչ էր մնում պատերազմ առաջ բերէր Սպանիայի և Միացեալ-Նահանգների մէջ:

Գրեթէ ամբողջ Կուբա կղզին վառված է հայրենասիրական կրակով և ապստամբութիւնը հետզհետէ լայն ծաւալ է ստանում: Ապստամբութեան պարագլուխ և ղեկավարն է գեներալ Անտոնիօ Մասէօ, մի գեղեցկադէմ, դէբ մուլատ, որ Կուբայի ամենասիրելի հերոսն է և աչքի է ընկնում իր պատերազմական ձիրքերով, համարձակ քաջութեամբ և եռանդուն գործունէութեամբ: Կազմելով 5,000 հոգուց բաղկացած մի զօրախումբ, նա մղում է ներքին առանձին պատերազմ սպանիական զօրքերի դէմ և նրա ծրագիրն է այդ առանձնական կռիւներով յոգնեցնել սպանիացիներին և ստիպել նրանց ընդունել նոր հանրապետութեան պայմանները հաշտութիւն կայացնելու մասին: Իսկ այդ պայմաններն են—կղզու անկախութիւնը և հանրապետութեան ընդունելը՝ մի որոշ դրամական փրկանքի հատուցմամբ:

Տարակոյս չը կայ, որ Սպանիան ստիպված կը լինի ընդունել վերջապէս այդ պայմանը:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՐԻԶ, 17 ապրիլի: Ապրիլի 15-ին թիւրքաց դեսպանը հանդիսաւոր ճաշ տուեց ի պատիւ բօլգարական իշխանի: Ներկայ էին մինիստրների մեծ մասը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 17 ապրիլի: Ապրիլի 16-ին Կրետէ կղզու վրա թիւրքաց զօրքերը շրջապատեցին Պէրէվիլեան վանքը՝ յեղափոխական մասնաժողովի անդամներին բռնելու համար: Արիւնահեղ կռիւ տեղի ունեցաւ: Մանրամասնութիւնները յայտնի չեն:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 ապրիլի: Ապրիլի 17-ին առաւօտեան՝ երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց ոստիկանութեան դէպարտամենտի դիրեկտոր Սաբուրօվ:

ՊԱՐԻԶ, 18 ապրիլի: Ապրիլի 16-ին Ֆօր ճաշ տուեց ի պատիւ բօլգարական իշխանի: Ներկայ էին Սօսիէ և Բուդէֆր գեներալները և ուրիշ անձինք:

ՊԱՐԻԶ, 18 ապրիլի: Մէլինի մինիստրութիւնը վերջնականապէս կազմակերպված է. Մէլին—նախագահ խորհրդի և երկրագործութեան մինիստր, Դարլան—արդարադատութեան մինիստր, Անոտօ—արտաքին գործերի, Բարտու—ներքին գործերի, Կօշըրի—ֆինանսների, գեներալ Բիլլիօ—զինուորական մինիստր, ծովապետ Բէնար—ծովային մինիստր, Ռամբօ—ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր, Լէբօն—կօլօնիաների, Բուշէ—առեւտրի և Տիւրէլ—հասարակական աշխատանքների:

ՆԻՑՑԱ, 18 ապրիլի: Անգլիական թագուհին ապրիլի 17-ին ճանապարհ ընկաւ Շէրբուրգ:

ԲԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլի: Վիլհէլմ կայսրը ընդունեց բօլգարական սահմանադրութեամբ Ֆերդինանդին յատկացրած արքայական տիտղոսը:

ԲԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլի: Ապրիլի 17-ին կայսրը ընդունեց զեկուցումներով պետական կանցլէրին, ստատս սեկրետար Մարշալին և գաղթականական դէպարտամենտի դիրեկտոր Կայզերին: Զեկուցումները կապ ունեն երէկ, հարաւային Աֆրիկայից ստացված՝ տեղեկութիւնների հետ՝ հօտտէնդօտների ապստամբութեան մասին:

ՎԻԵՆՆԱ, 18 ապրիլի: Հայկական մասնաժողովի երկու անդամների ձերբակալման ժամանակ, որոնք աշխատում էին փող կորզել հայ վաճառականներից՝ վիրաւորված է պօլիցիականը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 18 ապրիլի: Ապրիլի 16-ին մտցրված են սուլթանի կողմից հաստատված րէֆօրմներ Ադրիանօպօլի, Կօսսօվայի, Սալօնիկի և Մօնաստրի վիլայէթներում:

ԼՕՆԴՕՆ, 18 ապրիլի: Համայնքների ժողով: Չէմբէրլէն յայտարարում է, որ մասնաւոր հեռագիրները հաղորդում են, որ րէֆօրմների մասնաժողովի հինգ առաջնորդները Յօհաննէսբուրգում դատապարտված են մահվան պատժի: Կառավարութիւնը ուղարկեց սըր Րօբինսօնին հեռագիր, որի մէջ բրիտանական կառավարութեան անունից յոյս է յայտնում, որ Կրիւգէր կը փոխի դատավճիռը: Չէմբէրլէն աւելացրեց, որ մահվան են դատապարտված՝ փնդապետ Րօդս, Ֆիլլիպս, Ֆարրէր, Գամօն, հինգերորդի ազգանունը մոռացել է: Գամօն ամէրիկական քաղաքացի է: Այդ տեղեկութիւնը համայնքների ժողովը լուռ ընդունեց:

ԼՕՆԴՕՆ, 18 ապրիլի: Յօհաննէսբուրգից հեռագրում են, որ րէֆօրմների մասնաժողովի դատի ենթարկված 60 անդամները դատապարտված են բանտարկութեան 2 տարով, 2000 տուգանքի և 3 տարով աքսորի: Յօհաննէսբուրգում մեծ յուզմունք է տիրում:

ԼՕՆԴՕՆ, 18 ապրիլի: Լօրդ Րօզբէրի ճառ արտասանեց, որի մէջ ասեց, թէ «գաղթականական և արտաքին գործերի ընթացքի պատճառով սկսված յուզմունքը չէ պակասում»: Լօրդ Րօզբէրի խիստ կերպով դատապարտում է Չէմբէրլէնի քաղաքականութիւնը Կրիւգէրի վերաբերմամբ:

ԼՕՆԴՕՆ, 18 ապրիլի: «Times» լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, ռուսաց կառավարութիւնը վճռել է, իբր թէ, հնարաւորութեան չափ կարճ միջոցում երկաթուղի կառուցանել Մէրվից մինչև Կուշկ:

ԶԱՆԶԻԲԱՐ, 18 ապրիլի: Այստեղ լուր է պտտում, որ անգլիացիները զգալի կորուստներ կրեցին Ուգանդայում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Ապրիլի 12-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	94 ր. 30 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 » 97⅝ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 » 35 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 » 50 »
Մաքսային կուպօններ — .	149 » — »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	5 » 7% »
4% պետական րէնտա	98½ » — »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	286 » — »
— — երկրորդ —	252 » — »
5% դրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	215½ » — »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	100⅝ » — »
4% ներքին փոխառութեան . . .	98⅝ — »
4½% դրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	100⅞ » — »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	— » — »
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	100⅞ » — »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետաղ. .	— » — »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները.	101¼ » —
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101¼ » — »
Օդէսայի — —	101 » — »
Թիֆլիսի — —	99¾ » — »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	101 » — »
5% — — — . .	99½ » — »
Քութայիսի — 6% . .	101 » — »
5% — — — . .	99½ » — »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՕՆ
Կիրակի, ապրիլի 21-ին
Հայոց դրամատիկական խմբի անդամները կը ներկայացնեն առաջին անգամ նոր պիէսա, տեղական կեանքից

ՆԱՄՈՒՍ

Կօմեդիա 3 արար. 4 պատկ., հեղինակութիւն պ. Արաքսեանի
Մասնակցութեամբ հեղինակի և բարեհաճ մասնակցութեամբ Լ ա զ ա ր Տ ի գ ր ա ն ե ա ն ի:
Անցքը կատարվում է ներկայ ժամանակներում կովկասի քաղաքներից մէկում: Առաջին և երկրորդ գործողութեան մէջ անցնում է 4 տարի միջոց:
Սկիզբն է 8½ ժամին:
1—1

ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԻ
Փ ա կ վ ո ւ մ է երեքշաբթի օր, ապրիլի 23-ին: Բաց է առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև ժամի 7 երեկոյեան: Գօլօվինսկի պրօսպեկտ, տուն Զուբալօվի № 8:
(№ 45) 1—2

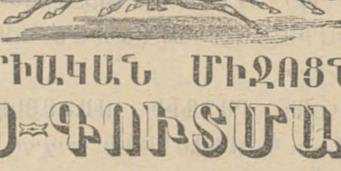

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
ՐԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ
(Տնային գործածութեան համար)
ՍՄԲԱԿԱՅԻՆ ԶԷԹ, սմբակները պնդացնելու, կակղացնելու և սնացնելու համար: Նա պահպանում է սմբակները ճաքճքելուց և նպաստում է նրանց կանոնաւոր աճման: ԳԻՆԸ՝ 60 կ. և 1 ր.:
ԿԱՇՈՒԻ ՕԾԱՆԵԼԻՔ, կակղացնում է ամեն տեսակ կաշի, պահպանում է նրան խոնաւութիւնից և բորբոսումից, չինում է նրան անթափանցելի և ճկուն. այս օծանելիքը անփոխարինելի է որսորդական և ուրիշ կօշիկների, չափրէշների, սանձերի, ձիու սարքի, չեմօդանների և ուրիշ կաշուէ առարկաների համար: ԳԻՆԸ՝ 75 կօպ.:
ԹԱՄԲԱՑԻՆ ՍԱՊՈՆ (յատկապէս սպիտակ կաշուց շինած թամբերի համար): Գործ է ածվում մեծ աջողութեամբ ամեն տեսակ սպիտակ և զանազան գոյների կաշի մաքրելու: ԳԻՆԸ՝ 1 ր. 25 կ.:
Ծախվում է դեղարարական և կաշեղէն ապրանքների խանութներում:
Գլխաւոր պահեստը Բարձրագոյն հաստատված՝ դեղատան ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ, Թիֆլիս և Բագու:
(№ 22) 7—50

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ
ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների:
Դ. Գ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Կին-բժիշկ ԴՈՒՆԱՅԵՎԱ-ՌՈՒԴԵՆԿՕ—10—11 ժ. կանանց և երեխ. հ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ. երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—5—6 ժ. երեքշ. հինգշ. և շաբաթ:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. երկուշաբթի չորեքշաբթի և ուրբաթ:
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—6—7 ժ. Սիֆիլիսի, միզի և սեռական օրգանների հ. ներքին և մորթի հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում միզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:
Վճար 50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
ՐԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ
(Տնային կարիքների համար)
ՊՕԼԻՏՈՒՐԱ «ԿԱՅԾԱԿ»: Մի քանի րօպէում նորոգում է հին, անշնորհ, խաղխղած կահկարասիքը, պիանինօ, րօյալներ, հայելիի և ուրիշ շրջանակներ, արկղիկներ, տփիկներ և այլ յղկած փայտեայ առարկաներ—չը դիմելովատաղձագործի կամ ողորկողի օգնութեանը: ԳԻՆԸ՝ 1 ր.:
ՏՕԿԱՅԵԱՆ ԲԱԼԶԱՄ—միջոց ոտքի կոշտերից (մօզօլներ), եղունգներից և կաշուէ այլ ուռոյցքներից: «Տօկայեան բալզամը» առողջացնում է ոտի կոշտերը, եղունգները և այլն, ամենակարճ ժամանակում. արմատներով ոչնչացնելով նրանց, նա, սակայն, ցաւ չէ պատճառում: ԳԻՆԸ՝ 60 կ.:
Ծախվում է դեղարարական խանութներում:
Գ լ խ ա ւ ո ր պ ա հ ե ս տ ը Բարձրագոյն հաստատված դեղարարական ապրանքների կովկաս. ընկերութեան մէջ, Թ ի ֆ լ ի ս և Բ ա գ ո ւ.
(№ 22) 7—50

ԲԱՂԱՔԻՑ ՀԵՌԱՆԱԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
Հայելիներ, պահարաններ, մոմակալներ, լամպաներ, մահճակալներ և ուրիշ կահկարասիք, ամանեղէններ, սամօվարներ և շքեղ դրապիրօվկա չորս սենեակների համար: Կիրպիչնայա փողոցից դէպի ձախ, Իզմայլօվսկայա փողոց, ապա դէպի աջ № 6, բնակարան Ֆէդօրօվի:—Տեսնել կարելի է առաւօտեան 10 ժամից մինչև երեկոյեան 6 ժամը: (№ 43) 3—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՎԱՐԺՈՒՀԻ
Հայոց լեզուի՝ երեխայոց հետ պարապելու, նոյնպէս ամառանոց գնալու: Ցանկացողները կարող են դիմել հետեւեալ հասցէով. Թիֆլիս, Վելիամինովսկայա փողոց, № 16, վերնայարկ, առաւօտեան 10—12 ժամը: (№ 44) (Ե. շ.) 2—2

Լոյս տեսաւ, Մօսկվայում տպագրված
"ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ"
ազգային լիակատար ԵՐԳԱՐԱՆԻ ա ռ ա ջ ի ն հատորը՝ հ ո ր ր ո ր դ տպագրութեամբ: Գիրքը բաղկացած է 413 մեծադիր երեսներից և պարունակում է իր մէջ՝ բացի բոլոր գործածական և ժողովրդին յայտնի երգերից, նոյնպէս ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ և երգերին վերաբերեալ ա ր ձ ա կ գ ր ո ւ ա ծ ք ն ե ր, թւով 304: Իւրաքանչիւր օրինակի գինն է, ճանապարհածախսով միասին
1 ՌՈՒԲԼԻ 20 ԿՕՊԷԿ
Օտարաքաղաքացի ցանկացողները, յայտնելով իրանց ճիշդ հ ա ս ց է ն, պէտք է դիմեն Բ ա գ ո ւ, „Սոխակի“ հրատարակչին, հետեւեալ հասցէով. Священнику Григорію Григоріанцъ, БАКУ.
(№ 44) 2—3

ԵՐԵՔԱՄԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

ՇԱՄԲՈՒԵՑՈՅ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ

Մ Ո Ւ Տ Ք	1893	1894	1895	Ընդհանուր գումար
1) Առ 1-ն յունվարի 1893—95 ամի պատրաստի գումար բանկում և առձեռն դրամ . .	760—70	1344—08	316 80	2421—58
2) Աւագ պահարանից գնված է ամբողջ տարուայ մոմ 1893 թ. 233¼ փ., 1894 թ. 227¼ փ. և 1895 թ. 266 փ., որի կրկնակի վաճառումից գոյացել է	466—50	454—50	532 —	1453 —
3) Կիսայրեալ մոմից գոյացել է	152 —	116 —	111 —	379 —
4) Մոմի կրկնակի վաճառումից կրկին աւելացել է	46—90	50 —	30 —	126—90
5) Լուսագին միրոնութեան, պսակի և ջահերի	153—25	95—95	104 - 72	353—92
6) Վարձ գերեզմաններ	36 —	52 —	62 —	150 —
7) Խաչահանք և գանձանակ	16 —	15 —	24 —	55 —
8) Քառասնից և խնդրերից մասը	21 —	17 —	20--03	58—03
9) Գանձանակք	52—86	32 —	32—80	117—66
10) Ծախված է 3 տարվայ ընթացքում 600 պուդ աղանու ծիրա	76 —	93—40	9—90	179—30
11) Դրամագլխի տոկոս զանազան ժամանակներում		52—23	9—90	62—13
12) Ծախված է անգործածելի երկաթ, ագիւս, կղմինդր և փայտ	14—37		95 —	109—37
13) Հանգուցեալ Ալէքսանդր Թայիրեանցից ընծայած անշարժ կալուածից՝ մուտք եկեղեցուն պատկանեալ	81—44	105--26	70 —	256—70
	1877—02	2127—42	1418—15	5722—59

Մնացորդ առ 1-ն յունվարի 1896 ամի առձեռն դրամ 137 ր. 03 կոպէկ.

Ե Լ Ք	1893	1894	1395	Ընդհանուր գումար
1) Աւագ պահարանից գնված (233¼ փ., 227¼ փ., 266 փ.) ամբողջ մոմին վճարված է. . .	233—25	• 227—25	266 —	726—50
2) Եկեղեցու ամբողջ տանիքը թիթեղով ծածկելու համար տուած է կապալառու Արշակ Տէր-Պօղոսեանցին և Ալէքսի Պօղոսեանցին . . .		1400 —		1400 —
3) Եկեղեցու հիւսիսային դրան առաջ վանդակապատ գաւիթ շինելու համար տուած է Սիմէօն Մովսիսեանցին և Աբգար Աթաբէգեանցին.		170—20		170—20
4) Շինված է երեք արտաքնոց և տուած է կապալառու Աբգար Աթաբէգեանցին. . . .			120 —	120 —
5) 12 սաժէն սրբատաշ Ալգէթի քարից մայթ շինելու համար վճարված է կապալառու Գասպար Ցարութիւնեանցին			231 —	231 —
6) Եկեղեցու ամբողջ գաւիթը (202 սաժէն) սալայատակելու համար տուած է՝ սաժէնին 1 ր. 30 կոպ. հաշւելով			262 60	262—60
7) Գաւթի մէջ պարտիզի համար վանդակ շինելու համար			20—25	20—25
8) Ռոճիկներ ժամկոչին, լուսարարին և դպիրներին	163 —	179 —	201—50	543—50
9) Մասնագրած ռոճիկ գործակալին . . .	20 —	20 —	20 —	60 —
10) Միւռոնագրեր քահանային		5 —		5 —
11) Գին շրջաբերական մատեանների, շարականների, Ցորդանանի, մաշտոցների, մնացած ապարիկներ և այլն	12 —	43—50	57—75	113—25
12) Վեհափառ Հայրապետի գալստեան ծախսերի համար տուած է գործակալին	50 —		25 —	75 —
13) Գնված են շապիկներ, սաղաւարտ և աւետարանի նորոգելու վարձ	37—82	20—05	16—95	74—82
14) Եկեղեցու գաւթում հին տանը քանդելու համար մշակներին			23 —	23 —
15) Ազգանու ապը մաքրելու, արտաքնոցի մաքրելու և այլ մանր ծախսեր	16—87	45—67	37—06	99—60
	532 94	2110—62	1281—12	3924—72
Մուտքից ելքը դուրս գալով՝ մնում է առ 1-ն յունվարի	1344—08	316—80	137—03	1797—87
	1877—02	2427—42	1418—15	5722—59

ԵՐԵՑՓՈԽ՝ Ա. Ղոնդաղսազեանց

1—1

ՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

Լուսանկար Տէր-Ղևոնդեանի մօտ վաճառվում են հետևեալ հայ գործիչների պատկերները՝

Հոգևորականներ.—հինգերորդ դարու գործիչներից՝ ՍԱՀԱԿԻ և ՄԵՍՐՈՊԻ: Ժամանակակիցներից՝ ՆԵՐՍԷՍ V, ԳԷՈՐԳ IV, ՄԱԿԱՐ և ՄԿՐՏԻՉ կաթողիկոսների, ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱԼԼԱԹՃԵԱՆԻ (կաթողիկոս Կիլիկիայի), ՄԱՏԹԷՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ, ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ, ԽՈՐԷՆ ՆԱՐՊԷՅԻ և ուրիշ արժանաւոր հոգևորականների:

Նոյն տեղը վաճառվում են.—ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ, ՐԱՖՖԻԻ, ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ, ԾԵՐԵՆՑԻ, ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ, Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ, Պ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ (բոլոր դերերում նկարված), ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԻ, կենդանի ԳՐՈՂՆԵՐԻ, նշանաւոր հայ ԿԱՆԱՆՑ՝ Ս. ՏԻՍԱՐԻ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ-ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ, «ՄՇԱԿԻ» ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻ յոբելեանական ալբոմը, նմանապէս և ուրիշ զանազան գործիչների լուսանկարները:

Վերոյիշեալ պատկերները արժեն՝ մեծադիր 3 րուբլի, ՄԻՋԱԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ 1 րուբլի, ԿԱԲԻՆԷՏԱՅԻՆ կոչված պատկերները՝ 40 կոպէկ, ՎԻԶԻՏ կոչված պատկերները՝ 20 կոպէկ:

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ Фотографія Теръ-Гевондянца (На Михайловск. мосту). Ճանապարհածախսը գնողի վրա է:

(№ 117) 7—10

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

վաճառվում են հետևեալ հայերէն գրքերը

	Գինը
1) ԷՎԷԼԻՆԱ, Գրիգոր Արծրունու	50 կոպ
2) ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ, Գ. Արծրունու	20 "
3) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Խ. Մալումեանի.	50 "
4) ՍԱՍՈՒՆ, Ա. Քալանթարի.	20 "

Օտարաքաղաքացիները կարող են վճարը փողի տեղ ուղարկել պոստային մարկաներով:

(№ 59) 10—10

ՍԻՆՈԴՆ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ նշանակեալ է աճուրդ ի 26 և 29 այսր ապրիլի վասն տալոյ ի վարձու գիւղն Բջնի հանդերձ Աշչայի հողովքն և քեօթափըլուանուանեալ արօտատեղեաւն իննամեայ ժամանակաւ. ցանկացողք կարեն ի ժամադրեալ աւուրս ներկայ լինել յԱտեանի Սինօդի հանդերձ գրաւականօք:

(№ 44) 2—5 Անդամ Կօնսիստօրիայի Համագատ վարդապետ

ԹԻՖԼԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ կիրակի, ապրիլի 21-ին, առաւօտեան ժամը 11½-ին, կար ու ձևի դպրոցում (Գանովսկայա № 25) լինելու է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Պարապման առարկաներ են.

ա) Անցեալ տարվայ երկու ընդհանուր ժողովների արձանագրութեանց ընթերցումը.
բ) Անցեալ տարվայ ելևմտից հաշուի քննութիւնը.
գ) 1896 թ. համար կազմած նախահաշուի քննութիւնն ու հաստատութիւնը.
դ) Վարչութեան անցեալ տարվայ գործունէութեան տեղեկագիրը և,
ե) Վարչութիւնից հերթով դուրս եկող երեք անդամի և չորս փոխ-անդամի ընտրութիւնը:

(№ 42) 2—2

ԷԺԱՆԱԳԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

(Վելիամինօվսկայա փողոց, տուն № 3.)

ԲԱՑ Է { Առաւօտեան ժամ 9—2, երեկոյեան 5—10
Կիրակի և տօն օրերը առաւօտեան 10—2

Տուն տանելու համար տրվում են գրքեր և պարբերական հրատարակութիւններ: Վճարը՝ ամսական 20 կոպէկ և 10 կոպէկ: Ընթերցարանի մուտքը 2 կոպէկ. 30 տոմսի աբոնեմենտ—40 կ.:

Ստացվում են՝ հայերէն 1) «Մշակ», 2) «Արձագանք», 3) «Նոր-Դար», 4) «Տարազ», 5) «Աղբիւր», 6) «Մուրճ», 7) «Արևելք», 8) «Շաւիղ», 9) «Արարատ», 10) Փողովածուներ:

Ռուսերէն. 1) «Кавказъ», 2) «Новое Обозрѣніе», 3) «Тифлисскій Лѣстокъ», 4) «Русскія Вѣдомости», 5) «Новости», 6) «Новое Время», 7) «Биржевыя Вѣдомости», 8) «Каспій», 9) «Иверія», (վրացերէն), 10) «Русское Богатство», 11) «Русская Мысль», 12) «Новое Слово», 13) «Вѣстникъ Европы», 14) «Сѣверный Вѣстникъ», 15) «Міръ Божій», 16) «Недѣля».

(№ 31) 7—10

ՕԺԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՋԿԵՐԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆ է 23,000,000 րուբլի: Ընկերութեան տոկոսաբեր թղթերը պահվում են պետական բանկում:

Ծնողներին, խնամատարներին և առհասարակ այն անձանց, որոնք ցանկանում են ապահովացնել աղջկանց ապագան, „ՐՕՍՍԻԱ" ընկերութիւնը առաջարկում է ՕԺԻՏԻ (բաժինք) ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Օրինակ, եթէ ցանկանում են երկու ամեայ աղջկայ համար ապահովացնել 5000 ՐՈՒԲԼԻ ՕԺԻՏ, այնպէս որ, 18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ստանան այդ գումարը, (այսինքն 16 տարուց յետոյ), այն ժամանակ այդ տեսակ ապահովագրութեան համար ապահովագրողը „Րօսսիա" ընկերութեանը պիտի վճարի ամէն 3 ամսից յետոյ 52 րուբլի:

Սոյնանման ապահովագրութիւններ կարելի է կայացնել նաև այն պայմանով, որ ապահովագրողին անմիջապէս վերադարձվին բոլոր իր վճարած տուրքերը (պրէմիաները,) եթէ միայն ապահովագրված երեխան վախճանվի պայմանաւորեալ ժամանակից առաջ:

1895 թ. ի յունվարի 1-ին „ՐՕՍՍԻԱ" ընկերութեան մէջ ապահովագրված էին 31,701 անձինք 83,708,760 րուբլի դրամագլխով:

Տղայ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ համար ևս կարելի է ապահովացնել դրամագլուխ նոյն կերպով, ինչպէս աղջկանց, և այդ դրամագլուխը կը ստացվի իբրև թոշակ (պէնսիա) ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ համար, եթէ միայն ապահովագրած երեխան կապրի մինչ պայմանաւորեալ ժամանակամիջոցը:

Ապահովագրութեան մասին յայտարարութիւններն ընդունվում են և ամէն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Վարչութեանը Ս. Պետերբուրգում (Большая Морская, սեփական տուն, № 37), կովկասեան շրջանի համար ընկերութեան Վարչութեան մէջ, որ գտնվում է՝

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Սերգիեվսկայա փ. տ. № 6. (երկրորդ յարկում) և բոլոր գործակալութիւններում կայսրութեան բոլոր քաղաքներում:

(№ 71) (շ.) 20—52

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ

ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՉՔ, արկղիկներում, ¹/₁, ¹/₂, ¹/₄ և ¹/₈ կիլօգրամ: (GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև Անտվէրպէնի 1894 թ. ի համաշխարհային ցուցահանդիսում:

Գլխաւոր պահեստը՝ դեղագործական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը Թիֆլիսում:

(№ 6) (ե) 15—50

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 19 Апрѣля 1896 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.